

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΑΓΓΛΙΚΑΝΙΣΜΟΣ (*)

ΥΠΟ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Θ. ΣΤΑΥΡΙΔΟΥ

ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΧΑΛΚΗΣ

II. ΕΠΑΦΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟΝ Κ' ΑΙΩΝΑ

1. Ἀπὸ τῶν Ἀρχῶν τοῦ Κ' αἰῶνος μέχρι τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου

Αἱ ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου Ε' ἀρξάμεναι στεναὶ σχέσεις μεταξύ Φαναρίου καὶ Λάμπειθ συνεχίσθησαν καὶ ἐπὶ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Ἰωακείμ Γ' (1901—1912). Οὗτος τὸ ἔτος 1902 ἀπέστειλε τὴν γνωστὴν αὐτοῦ Ἐγκύκλιον¹ πρὸς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, δι' ἧς ἡρώτα τὰς γνώμας αὐτῶν ἐπὶ σοβαρῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων, οἷα ἦσαν αἱ σχέσεις τῶν Ὀρθοδόξων πρὸς ἀλλήλους, πρὸς τοὺς ΡΚαθολικοὺς, τοὺς ΠΚαθολικοὺς καὶ τοὺς Προτεστάντας καὶ τὸ τοῦ κοινοῦ Ἡμερολογίου. Οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἔλαβον μέρος εἰς τὸν διάλογον τοῦτον διὰ τῶν ἀπαντήσεών των, ἐνιοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν ἐθίξαν καὶ τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων Ὀρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν. Οὕτω αἱ ἀπαντήσεις τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Μαυροβουνίου ἀπέβλεπον μετὰ συμπαθείας εἰς τὴν συνέχισιν τῶν ἤδη ὑφισταμένων στενῶν δεσμῶν καὶ εἰς τὸ δυνατὸν τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ποθητῆς μετὰ τούτων ἐνώσεως. Ὁ Ἱωακείμ εἰς τὴν Ἀνταπάντησίν του (1904) ἔλεγε τὰ ἑξῆς :

«Πλείονας καὶ χρηστοτέρας ἔχοντες ἐλπίδας, πλείονα ὀφείλομεν ἐνδείκνυσθαι σπουδὴν πρὸς τε τοὺς οὕτω καλουμένους Παλαιοκαθολικοὺς καὶ πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ὅσωπερ καὶ πλείονα καὶ αὐτοὶ

(*) Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 195 (495) τοῦ προηγουμένου τεύχους.

1. Ἡ περὶ τῶν Σχέσεων τῶν Αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ περὶ ἄλλων Γενικῶν Ζητημάτων Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ Ἐγκύκλιος τοῦ 1902, αἱ εἰς αὐτὴν Ἀπαντήσεις τῶν Ἀγίων Αὐτοκεφάλων Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ Ἀνταπάντησις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ΚΠ, 1904 (ἐφ. Ἐγκύκλιος) 1902-4. Χρ. Ἀνδρούτσου, Αἱ τῆς Ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν Βάσεις κατὰ τὰ ἀρτιφανῆ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Γράμματα, ΚΠ, 1905. II., Ἐντυπώσεις ἐκ τῆς περὶ ἐνώσεως τελευταίας Πατριαρχικῆς καὶ Συνοδικῆς πρὸς τὰς Ὀρθοδόξους Αὐτοκεφάλους Ἐκκλησίας Ἐπιστολῆς, ΕΑ 23 (1903) 329-330. Β.Θ. Στουδρίου, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸ Π.Σ.Ε., Ἀθ., 1957, σ. 5-7.

ἐνδείκνυνται τιμὴν καὶ σπουδὴν πρὸς τὴν Ἀγίαν τοῦ Χριστοῦ Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν...

Οὐχ ἥττονος συμπαθείας καὶ διαθέσεων ἀμοιβαιότητος ἀξίους ὑπολαμβάνομεν καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ προσκλίνοντας καὶ τῆς αὐτῶν φιλαδέλφου πρὸς ἡμᾶς διαθέσεως οὐκ ὀλίγα ἐκάστοτε παρεχομένης τεκμήρια»².

Τὸ ἔτος 1092 οἱ Ἀγγλικανοὶ Ἐπίσκοποι Γιβραλτάρ καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐζήτησαν τὴν μυστηριακὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων. Τοῦτο δὲν ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τοῦ Ἰωακείμ Γ'³.

Ὁ αὐτὸς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, κατόπιν αἰτήσεως τοῦ Ἀγγλικανοῦ Κληρικοῦ Dowling διώρισεν ὡς ἐπίσημον ἀντιπρόσωπόν του ἐν Λονδίῳ παρὰ τῷ Ἀρχιεπισκόπῳ Καντερβουρίας τὸ 1907 τὸν ἀρχιμ. Κ. Παγώνην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐδείκνυε τὸ ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον τοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας⁴.

Τὸ ἔτος 1907 ἡ Ἱ. Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης, τὸ ἀνώτατον τοῦτο Θεολογικὸν φυτώριον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐδέχετο τὸν πρῶτον Ἀγγλικανὸν σπουδαστὴν, τὸν P. R. Brown, ὅστις ἐπὶ ἕν ὀλόκληρον σχολικὸν ἔτος 1907—8 ἠκροάσατο τῆς Ὁρθοδόξου θεολογίας⁵. Τοῦτο συνεχίζεται ἐπιτελούμενον καὶ μέχρι τῆς σήμερον. Ἀγγλικανοὶ φοιτῆται παρακολουθοῦσι καὶ εἰς ἄλλας Ὁρθοδόξους Θεολογικὰς Σχολὰς μαθήματα. Ὑφίσταται ἐπίσης ἡ ἀρχαία παράδοσις τῆς φοιτήσεως Ὁρθοδόξων θεολόγων εἰς Σχολὰς τῶν Ἀγγλικανῶν.

Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Κ' αἰῶνος ἀρχίζει καὶ παρὰ τῇ Ἑλληνικῇ Ὁρθοδόξῳ θεολογίᾳ ἡ ἐπιστημονικὴ συζήτησις τοῦ προβλήματος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν. Πρῶτος παρ' ἡμῖν ἠσχολήθη μετὰ τὸ θέμα τοῦτο ὁ τότε καθηγητὴς τῆς Ἱ. Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης Χρῆστος Ἀνδρουτσός, ὅστις ἐδημοσίευσεν εἰδικὴν μονογραφίαν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου⁶. Οὗτος ἐμελέ-

2. Ἐγκύκλιος 1902-4. σ. 18-20, 30-1, 68-9, 77-8.

3. Β. Στεφανίδου, "Ἐνθ' ἀν.", σ. 711. Cf. Lialine, Op. cit., p. 55.

4. Ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἱ. Μητροπόλεως (ἀπὸ τοῦ 1954 Ἀρχιεπισκοπῆς) Θυατείρων (1922) μετὰ ἔδραν τὸ Λονδίον, ἀντιπρόσωπος-ἀποκρισιάριος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχοῦ παρὰ τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ θὰ τυγχάνη ὁ ἐκάστοτε Μητροπολίτης (ἀπὸ τοῦ 1954 Ἀρχιεπίσκοπος). Ἱ. Ν. Καρμίρη, "Ἐνθ' ἀν.", I. 346, ὑποσημ. 2. Ἱερ. Κοτσώνη, "Ἐνθ' ἀν.", σ. 194. Κατ' αὐτὸν ἡ παρουσία τοιοῦτου ἀντιπροσώπου εἶναι μία ἀεμίμετος ἀναγνώρισις ὅχι μόνον τοῦ κύρους τῆς Ἱερουσίνης τῶν ἑτεροδόξων, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν.

5. Ἀπ. Δ. Μέξη, "Ἡ ἐν Χάλκῃ Ἱ. Θεολογικὴ Σχολή, Ἱστορικὰ Σημειώματα (1844-1933)", ΚΠ, 1933, I, 157-8. The Six Lambeth Conferences, p. 422.

6. Χρ. Ἀνδρουτσόου. Τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανῶν Χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, ΚΠ, 1903. Ἡ ἐργασία αὕτη μετεφράσθη Ἀγγλ. ὑπὸ τοῦ F. W. Groves Campbell, Λονδίον, 1909, κρίνεται δὲ ὑπὸ τοῦ κ. Μπρατσιώτου ὡς ἡ ἀρίστη ἀπὸ ἀπόψεως συστηματι-

τησε τὸ ζήτημα τοῦτο ἀπὸ δογματικῆς πλευρᾶς. Κατὰ τὸν Ἀνδρουτσον, τὸ περὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν ζήτημα δύναται νὰ ἐξετασθῆ «ὡχὶ κατ' ἀρχὴν καὶ γενικῶς, ἀλλ' ἐφόσον πρόκειται περὶ προσελύσεως Ἀγγλων κληρικῶν, εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδοξίας»⁷. Ὁ Ἀνδρουτσος κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι :

«καθ' ὅσον ἡ ἄνω Ἐκκλησία ἀποδέχεται μὲν χάριν μεταδιδομένην ἐν τῇ ἱερωσύνῃ, περὶ δὲ τῆς εὐχαριστίας δὲν φρονεῖ τὴν Καλβινικὴν διδασκαλίαν, οὐδαμῶς δὲ ἄλλως σκοπεῖ νὰ παραβλάψῃ τὸν ἱερατικὸν χαρακτῆρα» θὰ εἶναι δυνατὸν ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου αἱ Ἀγγλικανικαὶ Χειροτονίαι νὰ τύχωσιν εὐμενοῦς κρίσεως. Τὸ τοιοῦτον ὅμως θὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ ὄρους τινάς. Οὕτω ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία διὰ γενικῆς τῶν Ἱεραρχῶν αὐτῆς συνόδου νὰ δεχθῆ «ὡς βάσιν καὶ ἀνέλεγκτον ἀρχὴν τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας» καὶ «τὰ 39 ἄρθρα περιάγουσα εἰς ψηφίσματα τοπικῆς συνόδου». Ἰδίως δὲ ἡ λύσις τοῦ τῆς Ἱερωσύνης ζητήματος θὰ ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὴν σαφῆ καὶ ἀθροιστικὴν ἔκφρασιν τῆς πίστεως τῆς «ἄνω Ἐκκλησίας» ἐπὶ τῶν ἐξῆς δογμάτων :

α1) περὶ τῶν μυστηρίων, ἂν ἀποδέχεται ἐπτὰ τὰ μυστήρια,

2) περὶ ἐξομολογήσεως, ἂν ὑπολαμβάνῃ αὐτὴν ἀναγκαίαν πρὸς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν συνθήκην, καὶ τὸν ἱερέα ἀφιέντα τὰς ἁμαρτίας ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῇ ὑπὸ τοῦ Κυρίου αὐτῷ χορηγηθείσῃ,

3) περὶ εὐχαριστίας, πῶς ἀποδέχεται τὴν πραγματικὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου, καὶ τίς ὁ χαρακτῆρ τῆς ἀναιμάκτου θυσίας,

4) περὶ οἰκουμενικῶν συνόδων, ἂν ἀποδέχεται αὐτὰς ὡς ὄργανα τῆς ἀληθοῦς Ἐκκλησίας ἀνεπισηφάλη, ὧν αἱ ἀποφάσεις δεσμεύουσιν εὐ ἴσσο πᾶσαν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίαν καὶ πάντα ἀληθῆ πιστόν»⁸.

Κατὰ τὸν κανονικὸν J.A. Douglas οἱ λόγοι οὗτοι ἐμφανίζουσι τὴν μορφήν μιᾶς προσκλήσεως πρὸς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν Ὑψηλὴν Ἐκκλησιαστικὴν παράταξιν. Τὸ τοιοῦτον ἐλέγχθη αὐτῷ ὑπὸ Ἰωακείμ Γ' καὶ

κῆς. Αἱ Ἀγγλικανικαὶ Χειροτονίαι ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, Ἀθ., 1939, σ. 10. Ἴδε Κρίσεις ἐπὶ τῆς ὡς ἄνω μελέτης τοῦ Καθηγητοῦ Βασιλείου Ἀντωνιάδου παρὰ Β. Στεφανίδη, Ἐνθ' ἄν., σ. 618-9, ὑπόσημ. 2 καὶ εὐρύτερον ἀπόψεις τοῦ Ἀντωνιάδου παρὰ Β.Θ. Σταυρίδη, Ὁ Βασιλεὺς Ἀντωνιάδης καὶ τὸ Θεολογικὸν αὐτοῦ ἔργον. Σταμπούλ, 1956, σ. 32-9. Ὁ Χρ. Ἀνδρουτσος ἐπανέρχεται εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο καὶ εἰς ἄλλας αὐτοῦ ἐργασίας: Αἱ τῆς Ἐνώσεως Βάσεις..., Δοκίμιον Συμβολικῆς ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, β' ἔκδ. Ἀθ., 1930. Δογματικὴ..., β' ἔκδ. Ἀθ., 1956. Πολλὰ τῶν γνωμῶν του ἔχουσι μεταφρασθῆ Ἀγγλ. εἰς τὸ ἔργον Frank Gavin, Some Aspects of Contemporary Greek Orthodox Thought, Phot. reprod., London: SPCK, 1936.

7. Τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικῶν Χειροτονιῶν ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, σ. 6.

8. Ἐνθ' ἄν., σ. 82-3. Ὁ Ἀνδρουτσος ἐνταῦθα ἄλλοτε ὁμιλεῖ περὶ ὁλοκλήρου τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄλλοτε περὶ μόνης τῆς Ὑψηλῆς Ἐκκλησιαστικῆς Παράταξεως.

τοῦ Καθηγητοῦ Ἀνδρούτσου τὸ 1904⁹. Πράγματι, εἶναι δυνατὸν νὰ ὑποστηριχθῆ, ὅτι ἡ μελέτη αὕτη ἐξέθετεν ἐμμέσως τὰς ἀπόψεις τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐπὶ τοῦ φλέγοντος τότε ζητήματος τούτου.

Ὁ Ἀνδρούτσος ἀπορρίπτει τὴν μυστηριακὴν ἐπικοινωνίαν. Λέγει δὲ ὅτι θὰ εἶναι δυνατὸν κατ' οἰκονομίαν οἱ Ὁρθόδοξοι νὰ ζητῶσι μόνον τὴν ταφήν τῶν νεκρῶν αὐτῶν ὑπὸ Ἀγγλικανῶν ἱερέων¹⁰.

Ἐκτὸς τοῦ Ἀνδρούτσου καὶ ἕτεροι τότε Ἱεράρχαι καὶ θεολόγοι ἐξέφραζον τὰς γνώμας αὐτῶν ἐπὶ τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν. Ὁ μὲν Νικόλαος Ἀμβράζης¹¹ ἔγραφε καταφατικῶς, ὁ δὲ Ἰωάννης Μεσολωρᾶς¹² ἀρνητικῶς, διότι κατ' αὐτὸν ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἀρνεῖται τὸ Μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης.

Τὸ 1906 καὶ 1907 ὁ ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀγγλικανὸς Ἐπίσκοπος ὑπέβαλε πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Δαμιανὸν (1897—1931) τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν. Ὁ Πατριάρχης ἀπήντησε πολὺ εὐστόχως ὅτι,

α') ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ κρίνῃ καὶ ἀποφανθῆ ἐπισήμως περὶ μόνον τῶν Μυστηρίων τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Ἱερωσύνης τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας, κεχωρισμένων τῆς ὅλης διδασκαλίας αὐτῆς,

β') ἡ ὁμολογία τῆς ἀγγλικανικῆς ἐκκλησίας δύναται ἐπισήμως καὶ ἐγκύρως νὰ κριθῆ ὑπὸ συμπάσης τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας».

Εἰδικῶς δὲ περὶ τοῦ Βαπτίσματος εἶπεν ὅτι,

«τὸ Βάπτισμα τῶν ἀγγλικανῶν Ἐπισκοπιανῶν μέχρι τῆς ἐνώσεως αὐτῶν μετὰ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς τελούμενον ἐκτὸς αὐτῆς καὶ δὴ οὐ διὰ τριττῆς καταδύσεως, θεωρητέον οὐχὶ μὲν ἔγκυρον κατὰ κανόνας, ἀνεκτὸν δὲ κατ' οἰκονομίαν, ὡς ἂν ἐκ τῆς οἰκονομίας ταύτης οὐ προσγίνεται βλάβη τῇ ὀρθοδόξῳ ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ προσηλιτισμοῦ»¹³.

Μετ' αὐτὸν ὁ ἀείμνηστος Κ. Δουβουινιώτης εἰς ἐργασίαν του ἔγραφεν ὅτι ἡ λύσις τοῦ προβλήματος τοῖς Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν,

«ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποδείξεως α) τῆς κανονικότητος τῆς χειροτονίας τοῦ πρώτου Ἐπισκόπου τῆς ἀγγλικῆς ἐκκλησίας κατὰ τὴν Μεταρρύθμισιν, τοῦ Parker, καὶ β) τῆς ὀρθότητος τῆς περὶ ἱερωσύνης καὶ τῶν μυστηρίων κα-

9. Ἐνθ' ἄν. σ. 15.

10. Αὐτ., σ. 92-5. Δ.Σ. Μπαλάνου, Περὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν, εἰς ἰδιαιτέρον τόμον ἀνάπτυον ἐκ τῆς Ε. Ἀθ., 1939, σ. 83.

11. Ν. Ἀμβράζης, Δοκίμιον περὶ ἐνώσεως τῶν Ἀγγλικανῶν Ἐπισκοπιανῶν μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθ., 1891, σ. 90 ἐξ. Τοῦ Αὐτοῦ, Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, Ἀθ. 1902, σ. 74 ἐξ.

12. Ἰ. Μεσολωρᾶς, Συμβολικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, Ἀθ., 1904, II, 336.

13. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἐνθ' ἄν. σ. 50-1. Ἱερ. Κοτσῶνη, Ἐνθ' ἄν., σ. 32.

θόλου τῆς ἐπισκοπιανῆς ἐκκλησίας διδασκαλίας καὶ τῆς συμφωνίας αὐτῆς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀνατολικῆς». Τὸ πρῶτον ἱστορικῶς δύναται νὰ λυθῆ, οὐχὶ ἴσως καὶ τὸ δευτέρον, διότι ἀστάθεια καὶ ἀσάφεια χαρακτηρίζει τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου¹⁴.

Ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ρωσίας αἱ γνώμαι τῶν δύο προαναφερθέντων θεολόγων: τοῦ Σοκολώφ καὶ Μπουλγάκωφ περὶ τοῦ δυνατοῦ τῆς κατ' οἰκονομίαν ἀναγνώρισεως τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν ἀπεκρούσθησαν ὑπὸ τῶν Β. Κερένσκη, Σ. Τσιστακώφ, Ἰ. Ποπώφ, Ἰ. Σοκολώφ καὶ τοῦ Ροζδενστενσεβέσκη¹⁵. Ἐλέχθη προηγουμένως ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος αὕτη Ἐκκλησία ἀπέβλεπε μετὰ πολλῆς συμπαθείας πρὸς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν ὄσων λέγονται ἐν τῇ Ἀπαντήσει αὐτῆς πρὸς τὴν Ἐγκύκλιον Ἰωακείμ Γ' (1902).

Ἀξιομνημόνευτος τυγχάνει ἡ Ἀλληλογραφία τοῦ Ἐπισκόπου Fond du Lac Καρόλου Γραφτόν μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Ἀντωνίου, ἐν ἧ ὁ Γραφτόν ἐξ ὀνόματος τῆς ἐν Ἀμερικῇ Ἐπιτροπῆς πρὸς ἐξέτασιν τῶν σχέσεων τῶν Ἐπισκοπιανῶν πρὸς τοὺς ξένους, ἀπευθύνεται πρὸς τὴν Ἁγίαν Σύνοδον τῆς Ρωσικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας (1903, 1905), ἐκθέτων τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὁμοιότητάς¹⁶.

Τὸ 1904 ὁ ἐν Ἀμερικῇ Ρῶσος Ἀρχιεπίσκοπος (μετέπειτα Πατριάρχης Μόσχας) Τύχων ὑπέβαλεν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ δύο ἐρωτήματα: α') ἐὰν θὰ ἦτο δυνατόν οἱ ὁμαδικῶς ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν Ἐπισκοπιανοὶ νὰ κρατήσωσιν ἐν τῇ Θείᾳ Λατρείᾳ τὴν Ἀμερικανικὴν ἔκδοσιν τοῦ Βιβλίου τῆς Κοινῆς Προσευχῆς, καὶ β') τίνι τρόπῳ νὰ γίνωνται δεκτοὶ οἱ εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν εἰσερχόμενοι Ἀγγλικανοὶ κληρικοί. Ἡ Ἱ. Σύνοδος διώρισεν ἐπιτροπὴν, ἥτις ἐπὶ τοῦ πρώτου ἐρωτήματος, ἀπήντησεν ὅτι αἱ ἐν τῷ Βιβλίῳ τῆς Κοινῆς Προσευχῆς Ἀκολουθίαι ἔχουσι μορφήν ἀόριστον καὶ ἄχρουν. Οἱ οὕτως εἰσερχόμενοι εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν θὰ δύναται νὰ κρατήσωσι τὸ Βιβλίον τοῦτο ἐν τῇ Θείᾳ Λατρείᾳ, ἀφοῦ ἴσως ποιήσωσι διορθώσεις τινὰς ἐν τῷ πνεύματι τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐπὶ δὲ τοῦ δευτέρου ἔλεγε τὰ ἑξῆς:

«Σχετικῶς πρὸς τὸν τρόπον ἀποδοχῆς κληρικῶν ἐκ τοῦ ἀγγλικανισμοῦ, ἡ ἐπιτροπὴ προτείνει (ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν ὀριστικὴν κρίσιν τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ ζητήματος) τὴν προσφορὰν πρὸς τοὺς εἰσερχομένους μίᾳ νέας ὑπὸ ὄρους χειροτονίας». Ἡ Ἱ. Σύνοδος ἴσως ἐδέχθη τὴν ἀνευ ὄρων ἀναχειροτο-

14. Κ. Δυοβουιάτου, Τὰ Μυστήρια τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἐξ ἐπόψεως Ὀρθοδόξου, Ἀθ., 1913. σ. 164 ἐξ. Τοῦ αὐτοῦ, Περὶ τῆς ἐνώσεως τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου καὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν, Λόγος Πρωτανικός, Ἀθ., 1932.

15. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἐνθ. ἀν. σ. 42, ὁποσημ. 2.

16. Ἐγγράφα, σ. 32-53.

νίαν τῶν εἰρημένων κληρικῶν¹⁷. Συνωδὰ ταῖς ἀποφάσεσι ταύταις ὁ Τύχων τὸ 1905 ἀνεχειροτόνησε κληρικὸν Ἐπισκοπιανὸν προσελθόντα εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν.

Τὸ 1912 ἰδρύθει ἐν Πετρούπολει ὁ Σύνδεσμος τῶν Φίλων τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ὁποῦ προῦτος πρόεδρος ὑπῆρξεν ὁ τότε Μητροπολίτης Βολυνίας καὶ μετέπειτα Ἐξάρχος τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἐν τῇ Δυτικῇ Εὐρώπῃ Εὐλόγιος. Τοῦτον διεδέχθη ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος Φιλανδίας καὶ μετέπειτα Πατριάρχης Μόσχας Σέργιος. Παράρτημα τοῦ Συνδέσμου τούτου ἰδρύθη καὶ ἐν Ἀμερικῇ¹⁸.

Ἡ συνεχὴς μετανάστευσις Ὁρθοδόξων πληθυσμῶν εἰς τὴν Ἀφρικὴν, Αὐστραλίαν καὶ Ἀμερικὴν καὶ ἡ ἀδυναμία τότε τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὅπως ρυθμισθῇ τὰς πνευματικὰς ἀνάγκας τῶν τέκνων τῆς Διασποράς, ἐξώθει τὰς ἐν ταῖς χώραις ἐκείναις Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλικανικῆς Ὁμολογίας ὅπως προσέρχωνται εἰς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τῶν Ὁρθοδόξων μεταναστῶν, προβαίνουσαι καὶ μέχρι τῆς ἐν τῇ πράξει ἐπικοινωνίας. Κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον συναντῶμεν σειρὰν ὀλόκληρον παρομοίων πράξεων,¹⁹ ἀνευ βεβαίως ἐπισήμου ἀναγνωρίσεως τούτων ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐθίγη καὶ εἰς τὸ Ε' ἐν Λάμπειθ Συνέδριον τοῦ 1908. Ἀπεφασίσθη ὅπως οἱ Ἀγγλικανοὶ προσφέρωσι τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν εἰς τοιαύτας περιπτώσεις.

«Τὸ συνέδριον φρονεῖ, ὅτι ἡ ἀκόλουθος δέον νὰ ᾖ ἡ ἀνεγνωρισμένη πρᾶξις τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ὁμολογίας ἡμῶν : α) Πάντοτε νὰ βαπτίζωνται τὰ τέκνα μελῶν οἰασθήποτε Ἐκκλησίας τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ὁμολογίας ἐν περιπτώσεσιν ἀνάγκης, δεδομένου ὅτι τὸ βάπτισμα δὲν θὰ ἐπαναλαμβάνηται ἐπὶ τῶν οὕτω βαπτιζομένων. β) Πάντοτε νὰ γίνωνται ἀποδεκτὰ μέλη οἰασθήποτε Ἐκκλησίας τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου Ὁμολογίας πρὸς μετάδοσιν εἰς αὐτὰ τῆς θείας εὐχαριστίας ἐν τοῖς ναοῖς ἡμῶν, ὡσάντις ταῦτα στεροῦνται τῶν λειτουργιῶν ἱερέως τῆς ἰδίας αὐτῶν Ὁμολογίας, ἀρκεῖ 1) νὰ ἔχωσι ταῦτα τὸ δικαίωμα τῆς προσελεύσεως εἰς τὴν θείαν εὐχαριστίαν ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις αὐτῶν (κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον) καὶ 2) νὰ μὴ ὑπόκεινται εἰς ἀπαγόρευσιν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς κανόνας τῆς πειθαρχίας τῆς ἡμετέρας Ὁμολογίας». Ἐτέρα ἀπόφασις ὑπῆρξεν ὁ διορισμὸς ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκό-

17. Ἡ ἐκθεσις ἐδημοσιεύθη ἐν The Alcuin Club Tracts, by W.J. Barnes and W.H. Frere, London, 1917 καὶ ἐν The Orthodox Catholic Review, vol. I, No. 6, June 1927. G. Florovsky, Op. cit., p. 212. W.S. Schneirla, Op. cit., pp. 9-11. Χρυσ. Παπαδοπούλου Ἐνθ., ἀν., σ. 45.

18. Ἰ. Ν. Καμίρη, Ἐνθ. ἀν., I, 347. G. Florovsky, Ib. pp. 212-3.

19. Ὁ βουλόμενος δύναται νὰ ἀνεύρη ταύτας εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ ἀρχιμ. Ἱερ. Κοτσῶνη, Ἐνθ. ἀν. καὶ J.A. Douglas, Op. cit.

που Καντερβουρίας μιᾶς μονίμου ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν σχέσεων πρὸς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολῆς²⁰.

Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Οἰκουμενισμοῦ σπουδαία εἶναι ἡ κρίσις τῆς ειδικῆς ἐπὶ τῆς Ἐπανενώσεως καὶ Μυστηριακῆς Ἐπικοινωνίας τοῦ Συνεδρίου τούτου Ἐπιτροπῆς περὶ τῆς σημασίας τῆς ἐκατέρωθεν κοινῆς συνεργασίας, ἣτις θὰ βοηθήσῃ κατὰ πολὺ εἰς τὴν ἐξάλειψιν τῶν ἐμποδίων. Εἰς τὴν ἰδίαν Ἐκθεσιν θίγεται καὶ ἡ ἀναγκαιότης περὶ τῆς ὁμοφώνου ἀποδοχῆς τοῦ κύρους τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Ἱερωσύνης τῶν Ἀγγλικανῶν ὑπὸ τῶν Ὀρθοδόξων²¹.

Ἐκ τῶν ἀποφάσεων τούτων ἐπηρεασθεὶς πιθανῶς ὁ Σῦρος Ὀρθόδοξος Ἐπίσκοπος τοῦ Brooklyn Ραφαὴλ ἐξέδωκε τὸ 1910 Ἐγκύκλιον, δι' ἧς προέτρεπε τοὺς ὑπ' αὐτὸν πιστοὺς, ἄνευ τῆς προηγουμένης μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐνότητος ἐν τῇ πίστει, εἰς πλήρη μυστηριακὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν. Ἡ Ἐγκύκλιος αὕτη, μοναδικὴ εἰς τὸ εἶδος τῆς, διήγειρε σάλον μεταξὺ τῶν Ὀρθοδόξων. Ὁ δὲ Ραφαὴλ ἠναγκάσθη νὰ τὴν ἀνακαλέσῃ δι' ἄλλης νεωτέρας²².

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην, ὡς ἤδη ἐλέχθη, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν Ἀγγλικανῶν ἐξαριετικῆς σημασίας θεωρεῖται ἡ ὅσον τὸ δυνατόν ταχύτερα ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων Ὀρθοδόξων Ἀρχῶν διακανόνισις τῆς ἐνιαχοῦ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ἐπιτελουμένης μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας. Μολοντί δὲ εἰς ὠρισμένα μέρη Ὀρθόδοξοὶ τινες ἐφαίνοντο ὑπεράγαν ἐνθουσιώδεις εἰς τὰς ἐκδηλώσεις αὐτῶν, οὐδόλως δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι θὰ ἐπετρέπετο κανονικῶς ἀπὸ Ὀρθοδόξου πλευρᾶς ἡ συμμετοχὴ τῶν μελῶν τῆς μιᾶς Ἐκκλησίας εἰς τὰ Μυστήρια τῆς ἄλλης, ἄνευ τῆς προηγουμένης ἐν τοῖς δόγμασι ἐνότητος. Αἱ ἐπαφαὶ γενικῶς φέρουσιν ἀκαδημαϊκὸν καὶ θεωρητικὸν χαρακτῆρα. Ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται ἰκανὴ δόσις ἀγνοίας ἐκατέρωθεν. Ἡ εἰς τὸ προσκῆνιον τῶν συζητήσεων ἐμφάνισις τοῦ προβλήματος τοῦ κύρους τῶς Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν, καταδεικνύει τὴν σοβαρότητα, τὴν ὁποίαν ἀρχίζει νὰ ἀποδίδῃ εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καὶ θεολογία.

2. Ἀπὸ τοῦ Ἀ' Παγκοσμίου Πολέμου μέχρι τοῦ 1930

Ὁ Ἀ' Παγκόσμιος Πόλεμος (1914—1918) ἀποτελεῖ σταθμὸν εἰς τὰς σχέσεις Ὀρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν. Τὰ δεινὰ, τὰ ὅποια ὑπέφερον πολλὰ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἡ ἀδελφικὴ συμπαράστασις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἐπισκοπιανῶν καὶ ἡ παρουσία Ἀγγλῶν στρατιωτῶν εἰς τὰ Βαλκάνια προητοίμασε τὸ κατάλ-

20. The Six Lambeth Conferences, p. 332.

21. Ἰδ., σ. 422.

22. Ἱερ. Κοτσώνη, Ἐνθ' ἀν., σ. 25-31.

ληλον ἔδαφος διὰ τὴν περαιτέρω προώθησιν τῶν σχέσεων. Δέον νὰ τονισθῇ ὅτι πρὸς τοῦτο εἰργάσθησαν ἐντατικῶς μετὰ ταῦτα καὶ πρόσωπα ἡγετικῆς φύσεως ἐκ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ καὶ τοῦ θεολογικοῦ κόσμου, τὰ ὅποια ἐπίστευον εἰς τὸ καλόν, ὅπερ θλ. προέκυπτεν ἐκ τῆς μελλοντικῆς προόδου τῶν σχέσεων. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ πολέμου τούτου αἱ σχέσεις παύουσι νὰ φέρωσι θεωρητικὸν ἢ ἀκαδημαϊκὸν χαρακτῆρα καὶ λαμβάνουσι τὴν ἐπίσημον ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν μορφήν. Τὸ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἐνδιαφέρον δὲν εἶναι πλέον μονομερές, ἀλλὰ συναντᾶται καὶ παρὰ τοῖς Ὁρθόδοξοις. Κατὰ τὸν κ. Ἀλιβιζάτου,

«Ὁ μέγας πόλεμος (1914—18) ἔδωκεν νέαν ἀφορμὴν εἰς σπουδαίας τῶν δύο ἐκκλησιῶν ἐπαφὰς καὶ προσεγγίσεις καὶ ἐδημιουργήθη ἕκτοτε περίοδος σχέσεων φιλικῶν καὶ βαθυτέρας καὶ ἐπιστημονικωτέρας ἐρεύνης τῶν κατ' αὐτάς καὶ ἐτέθησαν σκοποὶ προσεγγίσεων αὐτῶν ἐπὶ τελικῇ αὐτῶν ποτε ἐνώσει, ὡς οὐδέποτε ἄλλοτε πρότερον. Αἱ νέαι ἐπαφαὶ συνεχίζουσι ἐν μεθοδικωτέρῳ καὶ συστηματικωτέρῳ πλέον πνεύματι τὰς γενομένας ἐπὶ Λυκούργου καὶ μετέπειτα προσπαθείας»²³.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Πολέμου οἱ Σέρβοι φοιτηταὶ τῆς θεολογίας εὔρον ἄσυλον παρὰ τῇ Ἀγγλικανικῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἰκανὸς ἀριθμὸς αὐτῶν ἐφοίτησεν ἐν Ὁξφόρδῃ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν Σέρβων κληρικῶν, καθὼς καὶ ἐν Ἀμερικῇ παρὰ τοῖς Ἐπισκοπιανοῖς. Μεγάλως εἰργάσθη εἰς τὴν σύσφιξιν τῶν σχέσεων μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας ὁ Νικόλαος Βελιμίροβιτς, μετέπειτα Ἱεράρχης τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ²⁴.

Τὴν σειρὰν τῶν νεωτέρων θεολογικῶν συζητήσεων ἀνοίγει ἡ συνάντησις τῆς ὑπὸ τὸν Ρῶσον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀμερικῆς Εὐδόκιμον Ἐπιτροπῆς τῆς Ρωσικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἐπισκοπιανῶν, γενομένη ἐν Ἠνωμέναις Πολιτείαις τὸ 1916. Εἰς πέντε συνεδριάσεις ἐθίγησαν καὶ ἐμελετήθησαν τὸ περὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν πρόβλημα, οἱ Ἀποστολικοὶ Κανόνες, τὸ Βάπτισμα, ἡ Νηστεία καὶ τὸ ζήτημα τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Κατ' αὐτάς ἐπῆλθεν ἀρκετὴ συμφωνία ἐπὶ τῶν συζητηθέντων. Οὕτω «ἐγένετο δεκτὸν τὸ ἱστορικὸν κῦρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν» ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν «ὅτι περαιτέρω ἀναγνώρισις τῆς μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας δύναται νὰ γίνῃ μόνον διὰ τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου». «Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία

23. Ἐνθ' ἄν., σ. 95. Ἰ. Ν. Καρμίρη, Ἐνθ' ἄν., I, 347-8. G.K.A. Bell, Op. cit., p. 93. E.R. Hardy, Jr., ed., Op. cit., p. XIII.

24. Οὗτος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος μὴ Ἀγγλικανὸς κηρύξας ἐν τῷ Καθεδρικῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Παύλου ἐν Λονδίνῳ τὸ 1920. Κ.Ν. Καλλινίκου, Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία καλλιεργοῦσα σχέσεις, ΝΠ, 1 (1919) 751-3. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, Ἐνθ' ἄν., σ. 95. Ν. Velimirovic, The Spiritual Rebirth of Europe, London: Faith Press, 1920 J.A. Douglas, Op. cit., p. 44. The Six Lambeth Conferences, p. 146.

θά δεχθῆ οἰονδήποτε Ἀγγλικανικὸν ἢ ἄλλο καθολικὸν Βάπτισμα». Ἐπὶ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου «ικανοποιητικαὶ ἐξηγήσεις ἐδόθησαν ἀμφοτέρωθεν, ἀλλὰ δὲν ἐλήφθη τελικὴ ἀπόφασις»²⁵.

Ἡ τελευταία ἐπίσημος ἐκδήλωσις τῆς Ρωσικῆς Ὁρθοδοξίας, ἥς ἡ φωνὴ ἔκτοτε ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν δὲν ἠκούετο, ὑπῆρξεν ἡ ἀπόφασις τῆς Παρρωσικῆς Συνόδου τοῦ 1917—8 κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 20ῆς Σεπτεμβρίου 1918, ἡ ὅποια διαπιστοῖ τὴν εὐκρίνειαν τῶν προσπαθειῶν τῶν ΠΚαθολικῶν καὶ Ἀγγλικανῶν διὰ τὴν ἔνωσιν των μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ δι' ἧς γίνεται ἀποδεκτὸς ὁ διορισμὸς μιᾶς μονίμου Ἐπιτροπῆς, μετὰ παραρτημάτων ἐν Ρωσῶ καὶ τῷ Ἐξωτερικῷ,

«ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς περαιτέρω μελέτης τῶν ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν Παλαιοκαθολικῶν καὶ Ἀγγλικανῶν δυσκολιῶν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἐνώσεως καὶ τῆς προαγωγῆς κατὰ τὸ ἐφικτὸν τῆς ταχείας ἐπιτεύξεως τοῦ τελειωτικοῦ σκοποῦ»²⁶. Ἐκτοτε ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀγγλίας εἰς δεδομένας περιστάσεις ἐξεδήλου τὴν θερμὴν αὐτῆς συμπάθειαν πρὸς τὴν δεινῶς πάσχουσαν Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσίας. Ἀπὸ τοῦ 1918 καὶ ἐξῆς εἰργάσθησαν διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν οἱ Ρῶσοι τῆς Διασπορᾶς, οἵτινες καὶ πολλάκις ἔτυχον βοήθειας ὑπὸ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Συναφῶς δυνάμεθα νὰ ἀναφέρωμεν τὸ ἐν Παρισίοις ἱδρυθὲν Ἰνστιτούτον τοῦ Ἁγίου Σεργίου (1925) καὶ τὸν ἐν Ἀγγλίᾳ Ρωσοαγγλικὸν Σύνδεσμον τῶν Ἁγίων Σεργίου καὶ Ἀλβανοῦ (1928), ὅστις ἐκδίδει καὶ περιοδικὸν ὑπὸ τὸν τίτλον *Sobornost* (1935 καὶ ἐξῆς)²⁷.

Ἐκεῖνος ὅστις εἰργάσθη ἐντατικῶς εἰς τὸν ὑπὸ μελέτην τομέα καὶ ἔδωκε νέαν ὄψιν ἀπὸ Ὁρθοδόξου πλευρᾶς εἰς τὴν σύσφιγξιν τῶν ἐκατέρωθεν σχέσεων ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ὁ Μελέτιος Μεταξάκης (1871—1935). Οὗτος ἐγεννήθη εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἐσπούδασε θεολογίαν εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Σταυροῦ, ἐξ ἧς ἀπεφοίτησε τὸ 1900. Ὑπηρέτησεν ὡς Γραμματεὺς καὶ Ἀρχιγραμματεὺς ἐν τῷ Πατριαρχεῖῳ Ἱεροσολύμων (1900—9), ὡς Μητροπολίτης Κιτίου ἐν Κύπρῳ (1910—18), Ἀθηνῶν (1918—1920) καὶ Πατριάρχης Οἰκουμενικὸς (1921—3) καὶ Ἀλεξανδρείας (1926—35). Τὸ 1918 ὡς Μητροπολίτης Ἀθηνῶν μετὰ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου καὶ τοῦ Ἀμίκα Ἀλιβιζάτου ἐπεσκέφθη τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ἔνθα προῆλθεν εἰς θεολογικὰς συζητήσεις μετὰ τῶν Ἀγγλικά-

25. Ἱερ. Κοτσώνη, Ἐνθ' ἀν., σ. 31. W. C. Emhardt, *op. cit.*, pp. 14-15.

26. *The Six Lambeth Conferences*, pp. 145-6. W.S. Schneirla, *Op. cit.*, p. II.

27. Donalb Lowrie, *St. Sergius in Paris*, *The Orthodox Theological Institute*, London: SPCK, 1954. Leo Zander, *List of the Writings of Professors of the Russian Orthodox Theological Institute, Paris, 1925-1954*. Cl. Lialine, *La Confraternité de SS. Alban et Serge*. *Irenikon* 13 (1936) 61-5.

νῶν, ἀνεπισήμου ὅμως χαρακτηῆρος²⁸. Ἡ ὑπὸ τὸν Ἀθηνῶν Μελέτιον ἐπιτροπὴ ἔσχε τρεῖς συνεδρίας μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ Ἐπισκοπιανῶν θεολόγων: 1. ἐν Νέα Ὑόρκη, 2. ἐν Ὁξφόρδῃ, καὶ 3. ἐν Λονδίῳ. Κατ' αὐτάς συνεζητήθησαν τὰ θέματα: α') κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν, β') τὰ 39 Ἔθρα, γ') Filioque, δ') περὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ε') περὶ Μυστηρίων καθόλου, στ') Βάπτισμα, ζ') Χρίσμα, καὶ η') ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος.

Διὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν οἱ Ὁρθόδοξοι προέτεινον εἰς τοὺς Ἀγγλικανοὺς ἄρους τινάς: α') τὴν ὑπ' αὐτῶν ἀναγνώρισιν τῆς Ἱερωσύνης ὡς Μυστηρίου, β') τὴν ἀπόρριψιν τῶν 39 Ἐθρων ὡς συμβολικοῦ μνημείου, καὶ γ') τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Ἐπισκοπικοῦ σώματος ὡς ἔχοντος τὸ δικαίωμα ἐν Συνόδῳ Οἰκουμενικῇ νὰ ἐπιβεβαιοῖ ἀλαθασίας τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἐδήλωσαν ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἀναγνωρισθῇ τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν καὶ κανονικὴν αὐτοῦ ἔποψιν.

Οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐδέχθησαν κατ' ἀρχὴν τοὺς ὡς ἄνω ἄρους, δηλώσαντες «ὅτι ἀναγνωρίζουσι τὴν Ἱερωσύνην ὡς μυστήριον, κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ βιβλίου τῶν Κοινῶν Προσευχῶν», τὰ 39 Ἔθρα οὐχὶ ὡς δογματικόν, ἀλλ' ὡς ἱστορικὸν μνημεῖον, οὐδαμῶς ἀποτελοῦν τὴν βάσιν τῆς δογματικῆς αὐτῶν διδασκαλίας καὶ ὅτι δύνανται νὰ ἀναγνωρίσωσι τὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, ὑφ' ἃ πνεῦμα καὶ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Προκειμένου δὲ περὶ τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐλέχθη ὅτι κατὰ τὴν τελεσθησομένην ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ ἀναγνωρίσωσι καὶ ταύτην.

Λόγου γενομένου περὶ τοῦ Filioque κατεδείχθη ὅτι ὀρθοδόξως φρονούσιν οἱ Ἀγγλικανοὶ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐμμένουσιν ὅμως εἰς τὴν διατήρησιν τῆς προσθήκης ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς Πίστεως. Ἡ Ὁρθόδοξος ἀποστολὴ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἦτο τῆς γνώμης «ὅτι δύναται νὰ ἐπέλθῃ πλήρης συμφωνία μετὰ τῶν Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν». Οἱ Ἐπισκοπιανοὶ φαίνονται διατεθειμένοι νὰ ἀναγνωρίσωσι πάντα τὰ Μυστήρια, ποιούμενοι διάκρισιν τινα. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἐδήλωσαν ὅτι ἡ Ἐκκλησία αὐτῶν δέχεται τὸ κύρος τοῦ Βαπτίσματος τῶν Ἀγγλικανῶν. Οἱ δὲ Ἀγγλικανοὶ ἀνεγνώρισαν

28. Ὁρθόδοξον καὶ Ἀγγλικανῶν Θεολογικὰ Συζητήσεις, Καινὴ Διδαχὴ (ἐφ. ΚΔ) 2 (1920) 40 ἐξ. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἐνθ' ἄν., σ. 52-4. Τοῦ Αὐτοῦ, Ἡ Ὁρθόδοξος Ζωὴ ἐν Ἀμερικῇ, Ἀθ. 1920. Τοῦ Αὐτοῦ, Ἡ ἐν Ἀμερικῇ Ἐπισκοπιανὴ Ἐκκλησία, ΝΣ 17 (1922) 483-9. Ἰ.Ν. Καρμίρη, Ἐνθ' ἄν., I, 348-9. Ἱερ. Κοτσῶνη, Ἐνθ' ἄν., σ. 33-7. Π.Ι. Μπρατσιώτου, Ὁρθόδοξοι καὶ Ἀγγλικανοὶ, 1918-1931, Ἀθ., 1931. The Episcopal and Greek Churches. Report of an unofficial Conference between members of the Episcopal Church in America and His Grace Metropolitan of Athens and His advisers. New York, 1920. W. Ch. Emhardt, An Unofficial Programme for Reunion as contained in a Letter to His Grace the Metropolitan of Athens, New York, 1920. Idem, Historical Contact...

ὡς ὄρθην τὴν πράξιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθ' ἣν τὸ Μυστήριον τοῦ Χρίσματος δέον νὰ τελεῖται εὐθὺς μετὰ τὸ Βάπτισμα.

Ἡ ἐντύπωσις τῆς ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ κατ' ἐξοχὴν ζητήματος τῆς ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὑπῆρξεν εὐνοϊκῆ.

Ἡ γενικὴ ἡμῶν ἐντύπωσις εἶναι, ὅτι ἡ ἐνωσις εἶναι δυνατὴ, διότι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, ἀποκρούουσα μὲν τὸν χαρακτήρα τοῦ Πρωτεσταντισμοῦ, ἀποφεύγουσα δὲ τὰς ἀκρότητός τοῦ Παπισμοῦ, προσεγγίζει πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς καὶ διὰ τῆς λατρείας καὶ διὰ τοῦ καθόλου θρησκευτικοῦ βίου...

Ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν εἶναι μὲν δυνατὴ ἡ δογματικὴ καὶ μυστηριακὴ κοινωνία τῆς Ἀγγλικανικῆς πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, εἶναι ὅμως δυνατὴ ἡ ἐν πνεύματι χριστιανικῆς ἀγάπης ἐπικοινωνία πρὸς παρασκευὴν τῆς ἐνώσεως, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ²⁹».

Αἱ ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν θεολόγων γενόμεναι δηλώσεις δὲν φέρουσιν ἐπίσημον ἐκκλησιαστικὸν χαρακτήρα, ἀντιπροσωπεύουσιν ὅμως τὸ φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας αὐτῶν³⁰. Ἐν ταῖς συναντήσεσι ταύταις, κατὰ τὸν κ. Ἄμ. Ἀλιβιζᾶτον,

«... συνεζητήθησαν ἐν πλάτει αἱ ὑφιστάμεναι μεταξύ τῶν δύο ἐκκλησιῶν διαφοραὶ καὶ ἐτέθησαν οἰονεὶ αἱ βάσεις πασῶν τῶν μετὰ ταῦτα ἐπακολουθησασῶν συζητήσεων ἐπὶ τῶν ζητημάτων τούτων»³¹.

Εἰς τὸν Μελέτιον Μεταξάκην ἐπεδόθη τὸ δίπλωμα τοῦ Ἐπιτίμου Διδάκτορος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρδης. Κατὰ τὸν παρόντα δὲ αἰῶνα ἀρκετοὶ ὀρθόδοξοι θεολόγοι ἔλαβον παρομοίους τίτλους καὶ ἀπὸ ἄλλα Πανεπιστήμια, ὄχι μόνον τῶν Ἀγγλικανῶν ἀλλὰ τῶν ΡΚαθολικῶν καὶ Προτεσταντῶν.

Ἄμεσον ἀποτέλεσμα τῶν ἐπαφῶν τούτων ὑπῆρξεν ὁ διορισμὸς τὸ 1920 ἐπισήμως μονίμων ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιτροπῶν ἐν Ἀγγλίᾳ, Ἀμερικῇ καὶ Ἀθήναις ἐπὶ τῶν Ὁρθοδοξοαγγλικανικῶν σχέσεων³².

Τὸ ἴδιον ἔτος, 1918, ἐγένοντο συζητήσεις ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἀνεπίσημον χαρακτήρα μεταξύ Ἀγγλικανῶν καὶ ἀντιπροσώπων τῆς Σερβικῆς καὶ Ρουμανικῆς Ἐκκλησίας ἐν Παρισίοις. Ἐνταῦθα συνεζητήθησαν τὰ αὐτὰ σχεδὸν ζητήματα περὶ τοῦ Βαπτίσματος, Χρίσματος, τῆς Ἱερωσύνης, Μυστηριακῆς Ἐπικοινωνίας ἐν τῇ Θεῷ Εὐχαριστίᾳ, τοῦ Γάμου καὶ τῆς Νεκρωσίμου Ἀκολουθίας. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἀπεδέχθησαν τὸ κύρος τοῦ Βαπτίσματος τῶν Ἀγ-

29. Ὁρθόδοξον καὶ Ἀγγλικανῶν Θεολογικαὶ Συζητήσεις, Ἐνθ' ἄν., σ. 40-6.

30. Χρυσ. Παπαδοπούλου. Τὸ Ζήτημα τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικῶν Χειροτονιῶν, σ. 54.

31. Ἄμ. Ἀλιβιζᾶτου, Ἐνθ' ἄν., σ. 95-6. Κ.Ν. Καλλινίκου, Ἐνθ' ἄν., σ. 750.

32. Ἰ. Ν. Καρμίρη, Ἐνθ' ἄν., 1, 349.

γλικανῶν . Τὸ Χρῆσμα ἢ ἡ Ἐπίθεσις τῶν χειρῶν καὶ τὰ περὶ τῶν Νεκρωσίμων Ἀκολουθιῶν συνεζητήθησαν ἱστορικῶς . Ἐζητήθη ἀπὸ τοὺς Ἀγγλικανοὺς ἡ ἀποδοχὴ τῆς Ἱερωσύνης ὡς Μυστηρίου διὰ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῶν Χειροτονιῶν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων . Ἐλέχθη ὅτι οἱ Σέρβοι ἐν Σερβίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ, τῇ γνῶσει τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν, μεταδίδουσιν εἰς Ἀγγλοὺς τὴν Θεῖαν Κοινωνίαν, ὅπερ διέταξεν καὶ ὁ Πατριάρχης τῆς Ρωσίας Τύχων (;) . Ἐν Ρουμανίᾳ ὡς λόγος διαζυγίου ἰσχύει μόνον ἡ μοιχεία . Ἐν Σερβίᾳ δὲ καὶ Ρωσίᾳ λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν καὶ ἄλλοι παράγοντες . Σχετικῶς περὶ τῆς ταφῆς τῶν Ἀγγλικανῶν, ἀυπῆρχεν ἐν Σερβίᾳ ἐπίσημος Διάταξις, καθ' ἣν οἱ Ἀγγλικανοὶ θὰ θάπτονται μετὰ πλήρους Ἀκολουθίας Ὁρθοδόξου», ἐν δὲ τῇ Ρουμανίᾳ «ὁ ἱερεὺς εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ παράσχη τοιαύτην ταφὴν πρὸς οἰονδήποτε, ὁ ὁποῖος θὰ εἶχεν ἐκφράσει τοιαύτην ἐπιθυμίαν»³³.

Εἰς ἀρχιμανδρίτης, ὀνομαζόμενος Δανιὴλ Μαραβίλης, εἰς ἀπαντητικὴν ἐπιστολὴν του (1919) πρὸς τὸν Ἀγγλικανὸν Ἐπίσκοπον τῆς Queensland ἐν Αὐστραλίᾳ, ἐκδηλώσαντα τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ὅπως οἱ ἄνευ ἱερέων Ὁρθόδοξοι λαμβάνωσι παρὰ τῶν Ἀγγλικανῶν τὰ Μυστήρια, ὁμιλεῖ περὶ σχετικῆς Ἐγκυκλίου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, δι' ἧς ἐξουσιοδοτεῖται ὅπως ἐπιτρέπη τοὺς Ὁρθοδόξους Χριστιανοὺς εἰς τοῦτο .

«Ἐλαβον μίαν Ἐγκύκλιον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ὁποία μὲ ἐξουσιοδοτεῖ, νὰ συμβουλευῶ πάντα τὰ μέλη τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, τὰ εὐρισκόμενα ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, ὅπως ἐπωφελῶνται τῶν ὑπηρεσιῶν καὶ τῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας»³⁴.

Ὁ κ. Ἀλιβιζᾶτος καὶ ὁ ἀρχιμ. Κοτσῶνης ἀναζητήσαντες τὴν τοιαύτην Ἐγκύκλιον εἰς τὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἱ. Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος δὲν τὴν ἀνεῦρον . Οὔτε δὲ καὶ καταχωρεῖται εἰς τὴν ἐσχάτως γενομένην ἔκδοσιν τῶν Συνοδικῶν Ἐγκυκλιῶν . Φαίνεται ὅτι ἦτο ἀποκύημα τῆς φαντασίας τοῦ ἐν λόγῳ ἀρχιμανδρίτου³⁵. Κατὰ τὸν ἀρχιμανδρίτην Κοτσῶνην,

«Ἀμφότεραι αἱ ἐπιστολαὶ αὗται καταδεικνύουν δύο τινά . Πρῶτον, ὅτι ἡ μετὰ τῶν ἑτεροδόξων ἐπικοινωνία ἐν τῇ πράξει ἐπροχώρει μὲ βαθμὸν ταχύτατον καὶ δεύτερον, ὅτι αἱ ὑπεύθυνοι ἐκκλησιαστικαὶ ἀρχαὶ δὲν ἦσαν ἐπαρκῶς παρεσκευασμένοι, ἵνα ἀντιμετωπίσουν μίαν τοιαύτην κατάστασιν, ἡ δὲ κατεύθυνσίς της, σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου, καθωρίζετο ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν, συμφῶνως πρὸς τὰ κρατοῦντα ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν Ἐκκλησίᾳ»³⁶.

33. Διδυμοτεῖχου Φιλαρέτου (Βαφείδου), Ἀποσημειώματα, Ἐνθ' ἄν., σ. 67. Ἐκθεσις τῆς εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπει Πατριαρχικῆς Ἀντιπροσωπείας, Αὐτ., σ. 523-4. Ἱερ. Κοτσῶνη, Ἐνθ' ἄν., σ. 247. W. Ch. Emhardt, *Op. cit.*, pp. 16-7.

34. Ἱερ. Κοτσῶνη, Αὐτ. σ. 37-9. J. A. Douglas, *Op. cit.*, pp. 45-7.

35. Ἀμ. Ἀλιβιζᾶτου, Ἡ Οἰκονομία κατὰ τὸ Κανονικὸν Δίκαιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθ., 1949, σ. 56. Ἱερ. Κοτσῶνη, Αὐτ., σ. 38, ὑποσημ. 45. Χρυσοστόμου Θεμελη, Αἱ Συνοδικαὶ Ἐγκύκλιοι, Ἀθ. 1955, I (1901-1933).

36. Αὐτ. σ. 39-40.

Τὸ ἔτος 1919 τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ ἄλλαι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἐδέχθησαν τὴν ἐπίσκεψιν μιᾶς Ἀντιπροσωπείας τῆς Κινήσεως Πίστεως καὶ Τάξεως ἐκ τῆς Ἐπισκοπιανῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀμερικῆς, ἐξ ἧς καὶ ἐξεπήδησεν ἡ προαναφερθεῖσα κίνησις. Ἡ ἀντιπροσωπεία αὕτη προσεκάλεσεν ἐπίσημως τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συνέλθῃ τὸ 1920 ἐν Γενεύῃ Προκαταρκτικὴν Συνέλευσιν τῆς Κινήσεως Πίστεως καὶ Τάξεως. Ἡ ἀπάντησις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ὑπῆρξεν εὐνοϊκῆ³⁷. Τοιοῦτοτρόπως ἤρχιζεν ἡ συμμετοχὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει, ἐντὸς τῆς ὁποίας πολλάκις ἀγαστὴ συνεργασία καὶ συνταύτισις γνωμῶν κατεδείχθη μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1920 τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπέστειλε πρὸς τὰς ἀπανταχοῦ Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ τὴν γνωστὴν Ἐγκύκλιον αὐτοῦ³⁸, δι' ἧς προέτεινε τὴν σύμπηξιν μιᾶς προσεγγίσεως, συναφείας καὶ κοινωρίας μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν. Τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῆ, κατὰ τὴν Ἐγκύκλιον, διὰ τῆς ἄρσεως πάσης ἀμοιβαίας δυσπιστίας καὶ δυσφορίας μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς ἀναζωπυρήσεως τῆς Χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐφαρμογῆς ἐνὸς πρακτικοῦ σχεδίου, ἔχοντος ὡς ἐξῆς :

α') διὰ τῆς παροδοχῆς ἐνιαίου ἡμερολογίου πρὸς ταυτόχρονον ἑορτασμὸν τῶν μεγάλων χριστιανικῶν ἑορτῶν ὑπὸ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, β') διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς ἀδελφικῶν γραμμάτων κατὰ τὰς μεγάλας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐνιαυτοῦ ἑορτάς, ἐν αἷς εἴθισται, καὶ ἐν ἄλλαις ἐκτάκτοις περιστάσεσι, γ') διὰ τῆς οἰκειότερας συσχετίσεως τῶν ἐκασταχοῦ εὐρισκομένων ἀντιπροσώπων τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν, δ') διὰ τῆς ἐπικοινωνίας τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Θεολογικῆς Ἐπιστήμης καὶ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν ἐν ἐκάστη Ἐκκλησίᾳ ἐκδιδομένων Θεολογικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν περιοδικῶν καὶ συγγραμμάτων, ε') διὰ ἀποστολῆς νέων χάριν σπουδῶν ἀπὸ τῆς μιᾶς εἰς τὰς σχολὰς τῆς ἄλλης Ἐκκλησίας, στ') διὰ τῆς συγκροτήσεως παγχριστιανικῶν συνεδρίων πρὸς ἐξέτασιν ζητημάτων κοινῶν πάσαις ταῖς Ἐκκλησίαις ἐνδιαφέροντος, ζ') διὰ τῆς ἀπαθοῦς καὶ ἐπὶ τὸ ἱστορικώτερον ἐξετάσεως τῶν δογματικῶν διαφορῶν ἀπὸ τῆς ἔδρας καὶ ἐν ταῖς

37. EA 39 (1919) 89-90, 93-7, 100. Β.Θ. Σταυρίδου, Τὸ Διορθόδοξον καὶ Διαχριστιανικὸν Ἔργον τοῦ Γερμανοῦ Στρηνοπούλου πρὸ τῆς ἀνυψώσεώς του εἰς τὴν Μητρόπολιν Θυατείρων, Ἰσταμποῦλ 1959, σ. 6-7 Ἀγγλ. ἐν The Ecumenical Review 11 (1958/9) 291-9. F. and O. Pamphlet no. 32, Report of the Deputation to Europe and the East. T. Tsatlow, The World Conference on Faith and Order, in R. Rouse, ed. Op. cit, pp. 414-5.

38. Ἐγκύκλιος Συνοδικῆ τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὰς ἀπανταχοῦ Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ΚΠ, 1920. Ι.Ν. Καρμίρη, Μνημεῖα, Π, 957-60. Β.Θ. Σταυρίδου. Αὐτόθι. Τοῦ Αὐτοῦ, Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ τὸ ΠΣΕ, σ. 7-8.

συγγραφαῖς, η΄) διὰ τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ τῶν κρατούντων ἐν ταῖς διαφόροις Ἐκκλησίαις ἡθῶν καὶ ἐθίμων, θ΄) διὰ τῆς παροχῆς ἀμοιβαίως εὐκτηρίων οἰκῶν καὶ κοιμητηρίων διὰ τὰς κηδεῖας καὶ τὴν ταφὴν τῶν ἐν τῇ ξένῃ ἀποθνησκόντων ὁπαδῶν τῶν ἐτέρων ὁμολογιῶν, ι΄) διὰ τοῦ διακανονισμοῦ μεταξὺ τῶν διαφόρων ὁμολογιῶν τοῦ ζητήματος τῶν μικτῶν γάμων, ια΄) διὰ τῆς πρόφρονος τέλους ἀμοιβαίας ὑποστηρίξεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἐν τοῖς ἔργοις τῆς θρησκευτικῆς ἐπιρρώσεως, τῆς φιλανθρωπίας καὶ τοῖς παραπλησίαις».

Ὡς ἤδη ἐμφαίνεται, πολλὰ ἐκ τῶν σημείων τῆς ὡς ἄνω Ἐγκυκλίου εἶχον δοκιμασθῆ ἐν τῇ πράξει εἰς τὰς μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν σχέσεις. Καὶ ἀντικατόπτριζον τὸν βαθμὸν, μέχρι τοῦ ὁποῦ ἠδύνατο νὰ φθάσωσιν αἱ σχέσεις Ὁρθοδόξων καὶ Ἐτεροδόξων. Αὕτη «εὐρε σπουδαίαν ἀπήχησιν παρὰ τῇ ἀγγλικανικῇ ἐκκλησίᾳ»³⁹.

Διαρκούντος τοῦ Προκαταρκτικοῦ ἐν Γενεύῃ Συνεδρίου Π. Τ. (1920), οἱ Ὁρθόδοξοι συνῆλθον ἰδιαιτέρως μετὰ τῶν Ἀγγλικανικῶν, τῇ προσκλήσει τῶν τελευταίων, εἰς ἀνεπίσημον συνδιάσκεψιν. Ἡ συζήτησις «περιεστράφη εἰς τὰ χωρίζοντα ἔτι τὰς Ἐκκλησίας ζητήματα, ἐξήρθη ἡ ἐκατέρωθεν ὑπάρχουσα ἐγκάρδιος ἐπιθυμία πρὸς ἔνωσιν, καὶ ἐμελετήθησαν οἱ τρόποι τῆς ἀμοιβαίας γνωριμίας καὶ μελέτης πρὸς ἄρσιν τῶν ὑπαρχουσῶν διαφορῶν»⁴⁰. Ἐν αὐτῇ παρέστησαν 5 Ὁρθόδοξοι καὶ 25 Ἀγγλικανοὶ ἀντιπρόσωποι, ἐχαρκτηρίσθη δὲ ὡς μία τῶν πολυπληθεστέρων μέχρι τότε συναντήσεων Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν⁴¹.

Τὸ ἴδιον ἔτος 1920 συνεκλήθη ἐν Λονδίῳ τὸ ΣΤ' Συνέδριον τοῦ Λάμπει. Ἀπὸ τοῦ συνεδρίου τούτου καὶ ἐξῆς ἀλλάσσει, ὡς ἐλέχθη καὶ πρότερον, ὁ τρόπος μελέτης τῶν σχέσεων Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν. Προηγουμένως οἱ Ἀγγλικανοὶ εἰς τὰ Συνέδρια τοῦ Λάμπει ἠσχολοῦντο μονομερῶς μὲ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἐνῶ ἀπὸ τοῦ παρόντος καὶ ἐξῆς, διὰ τῆς παρουσίας Ὁρθοδόξων ἀντιπροσωπειῶν, δίδεται ἡ εὐκαιρία εἰς ἀμφοτέρα τὰ μέρη ὅπως προβαίνωσιν εἰς ἐπισήμους ἢ ἀνεπισήμους διμερεῖς θεολογικὰς συζητήσεις. Κατὰ τὸν ἀείμνηστον Θυατείρων Γερμανόν «ὁ πόντος πρὸς ἔνωσιν λαμβάνει

39. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, Τὸ κῦρος τῆς Ἱερωσύνης τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, σ. 96.

40. Ἐκθεσις τῆς Πατριαρχικῆς Ἀντιπροσωπείας, ΝΗ 3 (1921) 587-8. Β.Θ. Σταυρίδου, Τὸ Διορθόδοξον καὶ Διαχριστιανικὸν Ἔργον τοῦ Γερμανοῦ Στρηνοπούλου..., σ. 11, 14. Γενικῶς περὶ τοῦ Συνεδρίου τούτου ἴδε: W.C. on F.O. Report of the Preliminary Meeting at Geneva, Switzerland, Aug. 12-20, 1920.

41. Ἐκθεσις τῆς Πατριαρχικῆς Ἀντιπροσωπείας, Ἔνθ' ἀν., σ. 588.

μᾶλλον συγκεκριμένην μορφήν εἰς τὸ Συνέδριον τοῦτο»⁴². Αἱ Ὁρθόδοξοι ἀντιπροσωπεῖαι δὲν παρίστανται βεβαίως εἰς τὰς καθ' ἑαυτὸ ἐργασίας τῶν Συνεδρίων, ἀλλ' εἰς τὰς ἐναρκτηρίους τελετὰς καὶ εἰς διαφόρους θρησκευτικὰς ἀκολουθίας ἢ κοινωνικὰς ἐνασχολήσεις. Τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον προσκληθὲν κατὰ τὸ ἔτος 1926 ἐπισήμως ἀπέστειλεν ἀντιπροσωπεῖαν⁴³, ἀπαρτισθεῖσαν ἐκ τοῦ Φιλαρέτου Βαφείδου, τότε Μητροπολίτου Διδυμοτείχου, τοῦ καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημείας Χάλκης Παντολέοντος Κομνηνοῦ, τοῦ Μ. Ἀρχιμανδρίτου Κωνσταντίου Παγώνη καὶ τοῦ Πρωτοπρεσβυτέρου Κωνσταντίνου Καλλινίκου, τῶν δύο τελευταίων ὑπηρετούντων ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ ἐπιτροπὴ αὕτη ἔσχεν ἑπτὰ συναντήσεις μετὰ τῆς μονίμου Ἀπιτροπῆς τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς ὀρισθείσης ἐπισήμως ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντερβούριας τὸ 1919 ἐπὶ τῇ βάσει τῆς 61ης ἀποφάσεως τοῦ Ε' Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ (1908) καὶ ἀπὸ τοῦ 1926 λαβούσης τὴν μορφήν τῆς Ἀπιτροπῆς ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας» «Church of England Council on Foreign Relations», ἥτις ἐσχάτως (1959) μετωνομάσθη, γνωρίζομένη ὡς Ἀπιτροπὴ ἐπὶ τῶν Διεκκλησιαστικῶν Σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀγγλίας» «Church of England Council of Inter—Church Relation», καὶ τῆς προσωρινῆς ἐπὶ τῆς Ἑνώσεως Ἀπιτροπῆς τοῦ Συνεδρίου τοῦ Λάμπεθ. Κατὰ ταύτας, τὰ πρὸς συζήτησιν θέματα ὑπεβλήθησαν τόσον ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν ὅσον καὶ τῶν Ὁρθοδόξων. Ἰδιαιτέρως ὅμως ταῦτα ἐλήφθησαν ἐκ τῶν ἀμέσων ἀπαιτήσεων τῶν ἐνωτικῶν μέχρι τότε μετὰ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν προσπαθειῶν, ἐκ τῶν προσημειωθεισῶν Ἀπαντήσεων τοῦ Σαλισβουρίας Ἰωάννου, τῶν πρακτικῶν τῶν γενομένων συζητήσεων μετὰ τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ἐκκλησιῶν Ἑλλάδος, Σερβίας, Ρουμανίας, καὶ Ἀγγλικανῶν (1918) καὶ τῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 1920. Ταῦτα ἦσαν τὰ περὶ τοῦ Βαπτίσματος, τοῦ Χρίσματος, τῆς Θείας Εὐχαριστίας, τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἱερωσύνης, τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, τῆς ἰ. Παραδόσεως, τῆς Ἐκκλησίας, τῶν Συμβόλων, τῆς προσθήκης Filioque, τῶν 39 Ἀρθρῶν καὶ τοῦ Βιβλίου Κοινῶν Προσευχῶν, τοῦ Γάμου, τῆς Ἐξομολογήσεως, τοῦ Εὐχελαίου, τῶν Κεκοιμημένων, τῆς Οἰκονομίας, τοῦ Ἐνιαίου Ἡμερολογίου, τοῦ Κοινῶν Ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, κ.ἀ. σημείων τῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου. Κατὰ τὴν κρίσιν τῆς Πατριαρχικῆς ἀντιπροσωπείας κύριον καὶ φλέγον διὰ τοὺς

42. Ἡ προσέγγις Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων, Ο 9 (1934) 299. Cf. Liaise, Anglicanisme et Orthodoxie, Op. cit., p. 40.

43. Ἐκθέσις τῆς εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ Πατριαρχικῆς Ἀντιπροσωπείας, ΝΠ 3 (1921) 518-557. Διδυμοτείχου Φιλαρέτου (Βαφείδου), Ἐνθ' ἄν., σ. 43 ἐξ. Report of the Delegation of the Patriarchate of Constantinople sent to the Lambeth Conference, 1920, G. K.A. Bell, Documents on Christian Unity, 4 vols., London: Oxford University Press, 1924-1958, I, 52-76.

Ἀγγλικανούς ζήτημα ἐξηκολούθει νὰ παραμένῃ ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἐπικοινωνίας ἐν τοῖς Μυστηρίοις.

«Ὅ,τι πάντως καὶ δια τὴν μεθ' ἡμῶν συνάντησιν προητοίμασεν ἑκάτερα τῶν Ἀγγλικανικῶν Ἐπιτροπῶν καὶ εἰς ὃ κυρίως ἀπέβλεπον, ὅπως στρέψωσι τὸν λόγον καὶ τὴν ἡμετέραν προσοχὴν, τύχωσι δὲ καὶ ἀπαντήσεων καὶ διαβεβαιώσεων ὅσον τὸ δυνατόν εὐνοϊκῶν, ἦτο τὸ ζήτημα τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας, εἰς ὃ φαίνονται πλείστην καὶ μεγίστην ἀποδίδοντες σημασίαν»⁴⁴.

Ἡ Πατριαρχικὴ ἀποστολὴ ὑπεστήριξε τὴν Ὁρθόδοξον ἀποψιν, ὅτι ὁρος ἀπαραίτητος διὰ τὴν κανονικὴν, ὁμαλὴν καὶ πλήρη μυστηριακὴν κοινωνίαν εἶναι ἡ δογματικὴ ἔνωσις, ἡ ἀποδοχὴ τῶν οὐσιωδῶν καὶ καιρῶν τῆς διδασκαλίας ὄρων, βασιζομένων ἐπὶ τῶν θεσπισθέντων καὶ ὀρισθέντων ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων⁴⁵.

Ἡ Ὁρθόδοξος ἀποστολὴ ἀπεδέχθη τὸ ἔγκυρον τοῦ Ἀγγλικανικοῦ Βαπτίσματος καὶ ἐζήτησε τὸν περιορισμὸν τῆς ὑπὸ τῶν Διακόνων τελέσεως τούτου, ἐνῶ ἀντιθέτως ἐξήρτησε τὸ ἔγκυρον τῆς Ἐπιθέσεως τῶν Χειρῶν (Confirmation)—Χρίσματος ἀπὸ τὴν ἐπίλυσιν τοῦ προβλήματος τοῦ κύρους τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἱεραρχίας καὶ Ἱερωσύνης, ἐπέμεινε δὲ ἐπὶ τῆς ταυτοχρόνου τελέσεως τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Βεβαιώσεως—Χρίσματος, ὅπερ ἐγένετο δεκτὸν ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν. Τὴν αὐτὴν ἐξάρτησιν ἐπεζήτησαν οἱ Ὁρθόδοξοι καὶ διὰ τὸ Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ὡσαύτως δὲ ἐζήτησαν τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἐννοίας τῆς θυσίας ἐν τῇ Θεῷ Εὐχαριστίᾳ, τῆς χρήσεως τῆς Ἐπικλήσεως, τοῦ ἄρτου ἀντὶ τῶν ὄστιων καὶ τῆς κράσεως τοῦ οἴνου μεθ' ὕδατος, ἐπὶ τῶν ὁποίων οἱ Ἀγγλικανοὶ προέβησαν εἰς ὑποχωρήσεις. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἀντὶ τοῦ ὅρου «μετουσίωσις» εἶπον ὅτι ἀρκοῦνται εἰς τοὺς ὅρους «μεταβάλλεσθαι, μεταποιεῖσθαι». Ἐπὶ τοῦ Κύρους τῆς Ἱερωσύνης ἐφάνησαν διστακτικοί, ζήτησαντες ἐν αὐτῷ τὴν ἀποδοχὴν ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν τῆς Ἱερωσύνης καὶ τῶν ἄλλων ἐκτὸς τοῦ Βαπτίσματος καὶ τῆς Εὐχαριστίας ὡς Μυστηρίων. Οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐφάνησαν δεχόμενοι τὴν περὶ τῶν Εἰκόνων διδασκαλίαν τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ διεβεβαίωσαν ὅτι συμφωνοῦν ἐπὶ τῆς ἐκφράσεως τοῦ βιβλίου τοῦ Σαλισβουρίας περὶ Ἁγίας Γραφῆς καὶ Ἱ. Παραδόσεως (σ. 11). Ἐφάνησαν ἀνένδοτοι ἐπὶ τῆς ἀπαλείψεως τῆς προσθήκης Filioque ἐκ τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως. Ἐπὶ τῶν 39 Ἄρθρων εἶπον ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι ἄρθρα πίστεως, ἀλλὰ δημοσίας κρατικῆς ὁμολογίας καὶ ὅτι ἡ ἐπίσημος διδασκαλία τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας εὕρεται εἰς τὸ Βιβλίον τῶν Προσευχῶν καὶ οὐχὶ εἰς τὰ 39 Ἄρθρα. Ὑπεσχέθησαν δὲ τὴν ἀναθεώρησιν τούτων. Ὑπὸ τῆς Πατριαρχικῆς Ἀντιπρο-

44. Ἐκθεσις τῆς εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ Πατριαρχικῆς Ἀντιπροσωπείας Ἐνθ' ἄν., σ. 528.

45. Αὐτ., σ. 528.

σωπείας ύπεβλήθη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἔγγραφον περὶ τοῦ διακανονισμοῦ τῶν Μικτῶν Γάμων, ἐνὸς τῶν ἄρθρων ἐκ τοῦ καταλόγου τῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 1920, «δι' οὗ ζητεῖται, ὅπως ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τελεῖται ἅπαξ μόνον μυστηριακὴ ἱεροτελεστία τοῦ γάμου ὑπὸ τοῦ ἡμετέρου ἢ τοῦ Ἀγγλικανοῦ ἱερέως, ἐπίσης δὲ ὅπως ὄσι σεβαστὰ παρ' ἑκατέρας Ἐκκλησίας τὰ κανονικὰ κωλύματα τὰ ἐν ἰσχύϊ παρὰ τῇ ἐτίρᾳ αὐτῶν».

Οἱ Ὀρθόδοξοι παρέσχον τὰς δεούσας ἐξηγήσεις—διασαφήσεις ἐπὶ τῶν Μυστηρίων Μετανοίας—Ἐξομολογήσεως καὶ Εὐχελαίου. Οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐδήλωσαν ὅτι ἀναπέμπουσιν εὐχὰς ὑπὲρ τῶν κεκοιμημένων. Εἰς τὸ περὶ Οἰκονομίας ζήτημα οἱ Ὀρθόδοξοι εἶπον,

«ὅτι ἡ οἰκονομία δὲν ἰσχύει προκειμένου περὶ δογματικῶν ζητημάτων καὶ περὶ θεμελιωδῶν κανονικῶν καὶ ἄλλων διατάξεων, ἀντιτίθεται δὲ πρὸς τὴν ἀκρίβειαν, καθ' ἣν πρόκεινται ἐφαρμοζόμενοι ὅλοι οἱ ὄροι τοῦ ἐγκύρου καὶ κανονικοῦ».

Οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐνημέρωσαν τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον περὶ τῶν ἐπαφῶν αὐτῶν μετὰ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἀρχαίων Ἐκκλησιῶν⁴⁶.

Ἡ πρὸς τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ Ἐκθεσις τῆς εἰδικῆς ἐξ Ἀγγλικανῶν Ἐπιτροπῆς, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἐν τῷ Συνεδρίῳ τούτῳ ἐκδηλώσεων, τονίζει τὴν μεγίστην σπουδαιότητα τῆς παρουσίας τῆς Πατριαρχικῆς ἀντιπροσωπείας ἐν Λάμπεθ καὶ χαράσσει τὴν γραμμὴν, ἣν δεόν νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ ἐνωτικὴ πολιτικὴ.

«Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν βραχέως ὤδε μνημονευθεισῶν γραμμῶν, λέγει ἡ Ὑποεπιτροπὴ, πιστεύομεν, ὅτι χωροῦμεν σταθερῶς πρὸς τὸ τέρμα τελικῆς ἐνώσεως. Ἀλλὰ πρὶν ἢ τοῦτο ἐπιτευχθῆ, εἶναι ἀνάγκη πολλὰ ἔτι νὰ τελεσθῶσι καὶ ἡ πρόδοσις ἡμῶν δὲν θὰ εἶναι ἡττον ἀσφαλῆς, ἐπειδὴ τυγχάνει βραδεῖα. Ζητοῦμεν ν' ἀποκτήσωμεν μείζονα ἔτι γνώσιν καὶ κατανόησιν τῆς θέσεως ἑκατέρων. Ἐξηγήσεις εἶπεν εἶναι ἀναγκαῖαι ἑκατέρωθεν καὶ εἶναι πρόδηλον, ὅτι ὅταν ἐπιστῇ ἡ ἡμέρα τῶν τελικῶν προτάσεων περὶ ἐπισήμου μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας, αἱ προτάσεις αὗται ὀφείλουσι νὰ βασισθῶσιν ἐπὶ εὐρείας ἀναρχῆς ἑκατέρωθεν καὶ ἐπὶ τῆς προθυμίας, ὅπως ἑκατέρα Ἐκκλησία ἀρκεσθῇ εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἰδίων ἐθίμων καὶ τῆς ἰδίας πράξεως χωρὶς νὰ ζητήσῃ συμμόρφωσιν πρὸς ταῦτα ἀπὸ μέρους τῆς ἄλλης μερίδος»⁴⁷.

Τὸ Συνέδριον, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 18 ἀποφάσεώς του, εὐχαριστεῖ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διὰ τὴν ἀποστολὴν Ἀντιπροσωπείας. Σπουδαία ὑπῆρξεν ἡ ὑπὸ τοῦ συνεδρίου τούτου πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ Χριστιανοὺς ἀπευθυνθεῖσα Ἐκκλησιαστικὴ Ἐπιτροπὴ.

46. Ἐκθεσις τῆς εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ Πατριαρχικῆς Ἀντιπροσωπείας, Ἐνθ' ἄν., σ. 529-541.

47. Θυατείρων Γερμανοῦ, Τὸ Συνέδριον τοῦ Λάμπεθ, Ἐνθ' ἄν., σ. 147. The Six Lambeth Conferences, p. 147.

Τὸ 1921, προετοιμασθὲν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν, ἐδημοσιεύθη ἐν Ἀγγλίᾳ ἐν σπουδαιότατον Ἐγγραφον, ἐπιγραφόμενον «Ὅροι Μυστηριακῆς Ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῆς Ἐκκλησίας Ἀγγλίας καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κοινωνουσῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας»⁴³, ὅπερ ἀπετέλεσε τὴν βάσιν, κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, τῶν μετέπειτα διμερῶν μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν συζητήσεων. Οἱ ὅροι οὗτοι, δεκατρεῖς τὸν ἀριθμὸν, ἔδιδον, ἀπὸ Ἀγγλικανικῆς πλευρᾶς, ἀπαντήσεις εἰς τὰ μέχρι τότε ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων κατὰ καιροὺς τιθέμενα ἐρωτήματα, καταδεικνύοντες ἐν ταύτῳ τὸν βαθμὸν τῆς μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὑφισταμένης δογματικῆς ἐνότητος καὶ τὴν εἰς πολλὰ σημεῖα ἐπιτευχθεῖσαν προσέγγισιν τῶν Ἀγγλικανικῶν ἀπόψεων πρὸς τὰς Ὁρθοδόξους. Οἱ Ὅροι οὗτοι εἶναι οἱ ἑξῆς: α') περὶ τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως, β') περὶ τοῦ Κανόνος τῶν Θείων Γραφῶν, γ') περὶ τῆς Ἰκανότητος τῶν Θείων Γραφῶν, δ') περὶ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας Συμβόλου τῆς Πίστεως, ε') περὶ τῆς Ἐκθέσεως τῆς Πίστεως τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, στ') ὅτι οὐδὲν ἕξεστιν ἄλλο τι Σύμβολον ἐκθεῖναι, ζ') περὶ τοῦ δόγματος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, η') περὶ τοῦ Filioque, θ') περὶ ποικίλων Συνηθειῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ι') περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Μυστηρίων, ια') περὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ιβ') περὶ τῆς Χειροτονίας καὶ περὶ τῆς Ἱερᾶς Ὑπηρεσίας, ιγ') περὶ τῶν ἱερῶν Εἰκόνων,

Κατὰ τοὺς ὅρους τούτους γίνονται ἀποδεκτά.

α') Ἡ Χριστιανικὴ Πίστις «καθὼς αὐτὴν διδασκόμεθα διὰ τῶν θείων Γραφῶν καὶ καθὼς αὕτη παραδέδοται ἡμῖν ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς Καθόλου Ἐκκλησίας καὶ πρόκειται ἐν τοῖς δογματικοῖς ὅροις τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πρὸ τῆς μεταξὺ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Ἑσπερίας διαιρέσεως, δεκτῶν γενομένων Οἰκουμενικῶν Συνόδων».

β') Ὁ Κανὼν τῶν Γραφῶν, μετὰ τῆς περὶ τῶν Ἀναγιγνωσκομένων ἢ Δευτεροκανονικῶν διδασκαλίας τοῦ Μ. Ἀθανασίου καὶ τοῦ Ἱερωνύμου.

γ') «Ὅτι αἱ θεῖαι Γραφαὶ πάντα ἐμπεριέχουσι τὰ πρὸς τὴν σωτηρίαν ἀναγκαῖα, ὡς φησὶν ὁ Ἅγιος Ἀθανάσιος», αἱ δὲ παραδόσεις «κατὰ τὸ ἐν τῇ Μεγαλειτέρᾳ Κατηχῆσει τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας λεγόμενον, ὡς ὁδηγὸν πρὸς τὴν ὀρθὴν ἐννόησιν τῶν θείων Γραφῶν, πρὸς τε τὴν ὀρθὴν ἐπιτέλεσιν τῶν Μυστηρίων, καὶ τὴν διατήρησιν τῶν ἱερῶν τύπων τῶν τελετῶν ἐν τῇ καθαρότητι τῆς ἀρχαίας διατάξεως καὶ δέον ἡμᾶς ἐκείνη παρακολουθεῖν τῇ παραδόσει, ἥτις τῇ θεῖᾳ ἀποκαλύψει καὶ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς συνάδει».

δ') Τὸ Σύμβολον Νικαίας-Κόπλευς.

ε') Ἡ παρὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου ἐκδοθεῖσα ἐκθεσις τῆς Πίστεως ὡς ἐρμηνευτικὴ τοῦ Συμβόλου.

στ') «Ὅτι οὐδεμιᾶ ἕξεστιν Ἐκκλησία ἄλλην τινὰ ἀπαιτήσασθαι ὁμολο-

48. Α. Ροσμαρῆ, Ἐνθ' ἄν., σ. 225-234. Ἱ. Ν. Καμίρη, ΟΠ, Ι, 351-4. G.K.A. Bell, Op. cit., Ι, 77-89.

γίαν τῆς πίστεως ὡς ὄρον ἀναγκαῖον εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἔστι παράνομον ἵνα αἱ διάφοροι Ἐκκλησίαι κατὰ τὸ βάπτισμα ἄλλω τινι χρῶνται συμβόλῳ τῇ τῆς Ἐκκλησίας συνάδοντι παραδόσει, ὡς ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ χρησιμοποιεῖται καὶ πάντοτε ἐχρησιμοποιήθη τὸ Ἀποστολικὸν λεγόμενον Σύμβολον οὐδὲ παράνομον ἔστι ἵνα Ἐκκλησία τις ἄλλω τινι παραπλησίῳ ἐγγράφῳ ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς χρῆται ἀκολουθίαις, ἢ εἰς τὴν τῶν πιστῶν ἐκπαίδευσιν, θεθέντος ὅτι τοῦτο τῷ δόγματι συνάδει τῷ ὀρθοδόξῳ».

ζ') Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, περὶ οὗ ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ λέγεται ὅτι ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἐν δὲ τῇ Δύσει ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, «ὅτι ἀμφότεροι οἱ τύποι δύνανται ὀρθοδόξως χρησιμοποιεῖσθαι καὶ ὅτι κατὰ σκοπὸν τὴν αὐτὴν ἐκφράζουσι πίστιν» καὶ ἡ σχετικὴ διδασκαλία Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ.

η') Περὶ τοῦ Filioque, «ὅτι ἡ προσθήκη αὕτη οὐ κατὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον ἐγένετο», ἢ ἐκφώνησις κατὰ τὰς συνελεύσεις Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν τοῦ ἐνὸς Συμβόλου «τῆς Καθόλου Ἐκκλησίας ἄνευ τούτων τῶν ρημάτων» καὶ ἡ διατήρησις τῆς προσθήκης, ἐκλαμβανομένης «κατ' ἔννοιαν ὀρθόδοξον» «ἐν ταῖς Ἐκκλησιαστικαῖς Ἀκολουθίαις».

θ') Τὰ περὶ ποικίλων Συνηθειῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὑπὸ τοῦ Αὐγουστίνου καὶ τοῦ Φωτίου λεγόμενα, καθ' ἃ αἱ Ἐκκλησίαι ὀφείλουσι νὰ δέχωνται τὰς παρὰ τοῦ Κυρίου, τῆς Θείας Γραφῆς καὶ τῆς Καθόλου Ἐκκλησίας κυρωθείσας συνηθείας, ἐνῶ εἶναι ἐλεύθεραι νὰ κρατῶσι τὰς ἰδίας αὐτῶν συνηθείας.

ι') Περὶ τῶν Μυστηρίων, ὅτι τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ Θεία Εὐχαριστία ὑπερέχουσι τῶν λοιπῶν. «Ἀλλὰ καὶ συμφωνοῦμεν ὅτι δύναται τὸ ὄνομα Μυστηρίων ἄλλαις προσαφθῆναι τελεταῖς ταῖς ἐξωτερικόν τι καὶ ὁρατὸν σημεῖον καὶ ἐσωτέραν τινὰ πνευματικὴν χάριν ἐχούσαις» τῇ Χειροτονίᾳ, τῇ Ἐξομολογήσει, τῷ Χρίσματι, τῷ Γάμῳ καὶ τῷ Εὐχελαίῳ.

ια') Περὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας «ὅτι τοῦτο θεῖόν ἐστι μυστήριον τὴν ἀνθρωπίνην ὑπερβαῖνον ἐνόησιν, καὶ ὅτι ἡ Ἐκκλησία τὴν πίστιν αὐτῆς ἐπαρκῶς ἐξέφρασεν ἐν ταῖς Θεαῖς αὐτῆς Λειτουργίαις».

ιβ') «Ὅτι τὸ ἱερατεῖον ἀνάγει τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ εἰς τὸν Κύριον καὶ τοὺς Ἀποστόλους «καὶ ὅτι ἐν τῇ Χειροτονίᾳ παρέχεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον εἰς τὸ ἔργον τῆς Ὑπηρεσίας. Καὶ ἡγούμεθα ὅτι οἱ τύποι τῆς Χειροτονίας οἱ ἐν χρήσει ὄντες ἐν τῇ Ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀγγλίας ἀποχρῶντές εἰσι καὶ ἐπαρκεῖς».

ιγ') Περὶ τῶν ἱερῶν Εἰκόνων, ἢ συναίνεσις πρὸς τὰ ὀριζόμενα ὑπὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ Β' Συνόδου «ὅτι ἡ τῆς εἰκονικῆς ἀναξιογραφίσεως τῇ ἱστορίᾳ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος συνάδει... καὶ προσέτι συμφωνοῦμε ὅτι ἡ λατρεία πρέπει μόνῃ τῇ Θεῷ φύσει» καὶ ἡ τιμὴ τῶν Εἰκόνων κατὰ τὴν ἔννοιαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Κατὰ τὸν κ. Καρμίρη,

«ἐν τοῖς ἔροις τούτοις οἱ Ἀγγλικανοὶ ἱκανὰς ἐποιήσαντο ἀναγνωρίσεις καὶ ὑποχωρήσεις πρὸς τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, πλὴν ὅμως προτεσταντικῶς ἐξεφράσθησαν ἰδίᾳ ἐν τοῖς β', γ', ι', ια', καὶ ιβ' ἔροις περὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν μυστηρίων, ἀνεπαρκῶς δὲ ἐν ἄλλοις»⁴⁹.

Εἰς τὸν τομέα τῆς ἀνταλλαγῆς ἐπισκέψεων σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἔλευσις τοῦ Τοποτηρητοῦ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Μητροπολίτου Προύσης Δωροθέου εἰς Λονδῖνον (1921), ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἐπικοινωνήσῃ ἀδελφικῶς μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Randall Davidson καὶ ἐκφράσῃ τὰς εὐχαριστίας τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀγγλίας. Εἰς αὐτὸν ἀπενεμήθησαν ἐξαιρετικαὶ τιμαί, διότι ἡ ἐπίσκεψις αὐτῆ ἀπετέλει πρᾶξιν οὐχὶ συνήθη. Μετὰ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Ἰωσήφ Β', ἐλθόντα εἰς τὴν Δύσιν διὰ νὰ μετὰσχη τῆς Συνόδου Φερράρας-Φλωρεντίας (1438-9) καὶ ἀποθανόντα ἐν τῇ Δύσει, ὁ Τοποτηρητὴς ἦτο ὁ δεύτερος ἀνώτατος ἐκκλησιαστικὸς ἡγέτης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου, ὅστις ἐπεσκέπτετο τὴν Δύσιν. Ὁ Δωρόθεος προσέφερον ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου πρὸς τὸν Καντερβουρίας τὸ ἐγκόλπιον Ἰωακείμ Γ' (θ. 1912), ὅπερ ἔφερον τοῦτο ἕκτοτε οἱ Ἀρχιεπίσκοποι Καντερβουρίας, καὶ ἀπέθανεν ἐν Λονδίῳ τὴν 18ην Μαρτίου 1921.

Τὸ ἴδιον ἔτος (1921) ἀνῆρχετο εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Θρόνον Μελέτιος Δ' ὁ Μεταξάκης⁵⁰. Οὗτος, κατὰ τὸ σύντομον διάστημα τῆς ἐν Φαναρίῳ Πατριαρχείας αὐτοῦ (1921-3), προέβη εἰς πράξεις σημαντικὰς ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὸ ὑπὸ μελέτην θέμα. Οὕτω τὸ ἔτος 1922 διὰ Πατριαρχικοῦ καὶ Συνδικικοῦ Τόμου ὑπήγαγεν ἐκ νέου τὰς Ἑλληνικὰς Ὁρθοδόξους Παροικίας τῆς Διασπορᾶς, αἵτινες εἶχον δοθῆ ὑπὸ τοῦ Ἰωακείμ Γ' εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος (1908), ὑπὸ τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, ἵδρυσεν τὴν Ἱ. Μητρόπολιν (ἀπὸ τοῦ 1954 Ἀρχιεπισκοπὴν) Θυατείρων, μὲ ἔδραν τὸ Λονδῖνον, ὡς Ἐξαρχίαν τῆς Δυτικῆς καὶ Κεντρικῆς Εὐρώπης, ἧς ὁ ἐκάστοτε Ἱεράρχης θὰ ἦτο καὶ ἀποκρισιάρχιος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Ἀγγλίας.

49. Ἱ. Ν. Καρμίρη, "Ἐνθ' ἀν., Ι, 354.

50. Μελετίου Μεταξάκη. Τὸ Ἅγιον Ὄρος, Ἀθ., 1913. Τοῦ αὐτοῦ, Ἐπαφῆ Ἀγγλικανῶν καὶ Ὁρθοδόξων ἐν Λονδίῳ, Ἀλ. 1931 καὶ παρὰ Ἀ. Ροσμαρῆ, "Ἐνθ' ἀν., σ. 198-215. Ἀ. Ροσμαρῆ, Αὐτ. σ. 100-8. Εἰς Μνήμην τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Μελετίου Β', ΕΦ ἔτος 28, τόμος 34 (1935) 480-754. Μελέτιος Μεταξάκης, Λεξικὸν "Ἡλιος, Ἀθ., ἔ. χρ., XIII, 206. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, Ἀλ., 1935, σ. 873-904. Β. Ἀτέση, "Ἐνθ' ἀν., II, 36-62. Δημητρίου Μαυροπούλου, Πατριαρχικὰ Σελίδες, τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον ἀπὸ 1878-1949, Ἀθ., 1960, σ. 154-198. Ἴδε καὶ περὶ τοῦ Προύσης Δωροθέου, Αὐτ., σ. 97-136. V. T. Istavridis, Metaxakis Meletios, in weltkirchenlexikon, ed. by Franklin H. Littell καὶ Hanz Hermann Walz, Stuttgart: Kreuz-Verlag, 1960, c. 908.

Πρῶτος Μητροπολίτης Θυατείρων ὑπῆρξεν ὁ Γερμανὸς Στρηγόπουλος⁵¹, ὅστις ἐπὶ μίαν ὀλόκληρον τριακονταετίαν περίπου (1922-1951) ἐξεπλήρωσεν ἐπαξίως τὰ ἀνατεθέντα αὐτῷ καθήκοντα καὶ ἔθεσεν εἰς ἐφαρμογὴν τὴν ἐνωτικὴν γραμμὴν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ὁρόνου καὶ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εὐρύτερον.

Ὁ Μελέτιος ἐδέχθη (1922) τὴν Δήλωσιν Πίστεως Ἐπιτροπῆς τῆς English Church Union, ἀπηχούσης τὰ φρονήματα τῆς Ἀγγλοκαθολικῆς ἐκκλησιαστικῆς παρατάξεως, ἣν ὑπέγραφον 60 περίπου κληρικοί τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἐπίσκοπον Ὁξφόρδης Charles Gore. Ἡ Δήλωσις αὕτη ἀπευθυνομένη «Πρὸς τὴν Αὐτοῦ Παναγιώτητα τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχη καὶ τὴν ἁγίαν καὶ ἱερὰν Σύνοδον τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως» περιεῖχε 10 σημεῖα, ὀρθοδόξως ἠχοῦντα καὶ ἀπέβλεπεν εἰς ἰδιαιτερον σκοπὸν. Κατὰ τὸν Χρυσόστομον Παπαδόπουλον,

«Ἡ δήλωσις πίστεως τῶν ἀγγλικανῶν πληροῖ σχεδὸν πάντας τοὺς ὑπὸ τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας διὰ τῶν θεολόγων αὐτῆς προβληθέντας ὄρους πρὸς τὴν κατ' οἰκονομίαν ἀναγνώρισιν τοῦ κύρους τῶν ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν⁵².

Οἱ ὑπογράφοντες τὴν Δήλωσιν λέγουσιν ὅτι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται 1) τὴν πίστιν τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἥτις περιλαμβάνεται εἰς τὰς Ἁγίας Γραφάς, τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Παράδοσιν, ἐκυρώθη δὲ καὶ ἐφρουρήθη ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, 2) τὸ αὐτοκέφαλον καὶ αὐτοδιοίκητον πάσης μερικῆς Ἐκκλησίας, 3) τὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον ὡς τὸ ἀνώτατον κριτήριον τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς δὲ δογματικούς ὄρους καὶ ἀποφάσεις αὐτῶν ὡς ἀδιαφιλονεικίτους καὶ δεσμευτικὰς δι' ὅλους τοὺς χριστιανούς, 4) τὰ Μυστήρια ἐπτὰ τὸν ἀριθμὸν, 5) κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον διαδικασίαν τὰ Μυστήρια τῆς Ἱερωσύνης καὶ Θείας Εὐχαριστίας, 6) τὴν ἀπόδοσιν τιμητικῆς προσκυνήσεως εἰς τὴν Θεοτόκον, τοὺς ἁγίους, τὰς εἰκόνας καὶ 7) «τὰ «39 ἄρθρα τῆς θρησκείας» ὡς μνημεῖον δευτερευούσης σπουδαιότητος καὶ σχέσιν ἔχον πρὸς τὰς τοπικὰς θρησκευτικὰς

51. Μιχαὴλ Κωνσταντινίδου (Ἀμερικῆς), ἐπιστολὴ. Ἡ Τεσσαρακονταετηρίς τῆς Α.Σ. τοῦ Μητροπολίτου Θυατείρων Κυροῦ Γερμανοῦ, Θεσσ. 1939. Ἡλιοπόλεως Γενναδίου, Μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανός, Ο 26 (1951) 39-42. Τὰ κατὰ τὴν Κηδεῖαν τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Θυατείρων Κυροῦ Γερμανοῦ, Αὐτ., σ. 124-7. Β.Θ. Σταυρίδου, Τὸ Διορθόδοξον καὶ Διαχριστιανικὸν Ἔργον τοῦ Γερμανοῦ Στρηγοπούλου... Ἀγγλ. ἀνευ ὕποσημ. ἐν The Ecumenical Review 11 (1958-9) 291-9), μὲθ' ὕποσημ. in The Greek Orthodox Theological Review 4 (1958) 66-76. Okumenische Profile, Berlin. Anglican Commemoration of the Twentieth Anniversary of Archbishop Germanos Arrival in London, London, 1943. St. Ch. Neill, Brothers of the Faith, Nashville, Tenn. Abingdon Press, London. SCM Press LTD., 1960 Germanos Strenopoulos, by Adolf Keller, in Welkirchenlexikon, cs. 477-8

52. EA 42 (1922) 230 ἐξ. Χρυσ. Παπαδοπούλου, Τὸ Ζήτημα περὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν, σ. 54-8. J. A. Douglas, Op. cit., pp. 90-3. G.K.A. Bell, Op. cit., I, 90-2.

διαμάχας τοῦ ἰστ' αἰῶνος καὶ ὅτι ἄρα πρέπει νὰ ἐρμηνεύηται τοῦτο συμφώνως πρὸς τὴν πίστιν τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἧς ἡ ἀγγλικὴ ἐκκλησία ἀποτελεῖ μέρος»).

Πρὸ ἐνὸς ἔτους, τὸ 1921, ὁ καγηθητῆς τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας Χάλκης Παντολέων Κομνηνὸς ἐδημοσίευσε τὴν ἐργασίαν του περὶ τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν⁵³. Ἐν αὐτῇ ὑπεστήριξε τὴν ἀποψιν, ὅτι πρέπει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία προκειμένου περὶ τῶν Χειροτονιῶν τούτων νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς ἰδίας ἀρχάς, αἵτινες διέπουν τὸ κατὰ τὴν παραδοχὴν τῶν Χειροτονιῶν τῶν ΡΚαθολικῶν καὶ Ἀρμενίων Κληρικῶν, τοὺς ὁποίους δέχεται εἰσερχομένους εἰς αὐτὴν ἄνευ Χειροτονίας καὶ εἰς τὸν ἴδιον αὐτῶν βαθμὸν «ἀφ' οὗ ὡς εἰκὸς πρότερον ὑποβάλωσιν οὗτοι τὸν προσήκοντα λίβελλον πίστεως, ἢ καὶ χρυσῶσιν».

«Ὁ αὐτὸς οὗτος κανὼν φρονοῦμεν ἀδιστακτικῶς, ὅτι πρέπει νὰ τεθῆ εἰς ἐφαρμογὴν καὶ ἐν ἀναφορᾷ εἰς τοὺς Ἀγγλικανοὺς κληρικούς, καθ' ὅσον καὶ οὗτοι ἀπὸ πάντων τῶν σχετικῶν μνημείων ἀποδεικνύονται κεκτημένοι οὐχὶ πρόσχημά τι χειροτονίας, ἀλλὰ χειροτονίαν ἀληθῆ, ἐδραζομένην ἐπὶ ἀσφαλεστάτης ἀνθρωπίνως ἱστορικῆς ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων διαδοχῆς, ἐπὶ κανονικῆς μεταβιβάσεως αὐτῆς, καὶ ἐπὶ οὐσιωδῶς καὶ θεμελιωδῶς ὀρθῆς ἀντιλήψεως καὶ ἐκτιμήσεως αὐτῆς»⁵⁴.

Ὁ Κομνηνὸς ἐξέφρασεν ὡς προσωπικὴν του γνώμην τὴν ἀνάγκην τῆς μυστηριακῆς ἐπικοινωνίας Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν εἰς ἐξαιρετικὰς περιστάσεις καὶ τὸ δυνατόν τῆς λήψεως μονομερῶν ἀποφάσεων ἐκ μέρους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὴν Χειροτονίαν τῶν Ἑτεροδόξων.

«Προκειμένου περὶ διατυπώσεως καὶ ἀποδοχῆς τοῦ ἐλαχίστου ὅριου τῶν πιστευτέων θεμελιωδῶν ἀληθειῶν, τῶν ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, νομίζω ἀπαραίτητον τὴν συνεννόησιν μετὰ τῶν ὁμοδόξων Ἐκκλησιῶν. Προκειμένου ὅμως περὶ ἀναγνωρίσεως τοῦ ἐγκύρου τῶν χειροτονιῶν, καίτοι θεωρῶ καλόν, ὅπως προηγηθῆ συνεννόησις, φρονῶ ὅτι δὲν ἀποκλείεται καὶ ἡ αὐτόβουλος καὶ αὐτοτελὴς ἐνέργεια καὶ πράξις...»⁵⁵. Τοποθετῶν δὲ ἐπὶ νέας βάσεως τὸ ὅλον ζήτημα λέγει, ὅτι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἀποδίδει ὑποδεστέραν σημασίαν εἰς τὰ 39 ἄρθρα καὶ ὅτι ὀρθοδόξως παραδέχεται καὶ τελεῖ τὰ Μυστήρια τῆς Θείας Εὐχαριστίας καὶ Ἱερωσύνης.

53. Π. Κομνηνοῦ, Συμβολαὶ εἰς τὰς προσπάθειας πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, τ. Α, Αἱ Ἀγγλικανικαὶ Χειροτονίαι, ΚΠ, 1921, μετ. Ἀγγλ. παρὰ E.R. Hardy, Jr., ed., Cp. cit., pp. 36-51.

54. Π. Κομνηνοῦ, "Ἐνθ' ἄν.", σ. 9.

55. Αὐτ. σ. 20.

Αί κρίσεις τῶν μεταγενεστέρων ἐπὶ τῆς ἐργασίας ταύτης εἶναι διάφοροι. Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ἀναλύει ἐπιστημονικῶς ταύτην καὶ ἐν τέλει λέγει, ὅτι,

«Αἱ γινῶμαι αὗται μαρτυροῦσι πόσον ἀνεπτύχθη ὁ πόθος τῆς ἐνώσεως, ἀλλὰ καὶ πόσον προήχθη παρ' ἡμῖν τὸ ζήτημα περὶ τοῦ κύρους τῶν ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν».

Ὁ Κ. Δουβουνιώτης νομίζει, ὅτι τὸ ἔργον τοῦτο «γραφὸν ἀνευ βαθείας μελέτης τοῦ ζητήματος, καταλήγει ἐνιαχοῦ εἰς συμπεράσματα ἄτοπα καὶ ἀστήρικτα». Ὁ κ. Ἀλιβιζάτος τὴν θεωρεῖ πρόχειρον μᾶλλον μελέτην. Ὁ Μπαλάνοσ λέγει ὅτι ὁ Κομνηνὸς ἐκφράζεται εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τῆς ἀναγνωρίσεως «οὐχὶ μετὰ πολλῆς κριτικῆς». Ὁ κ. Μπρατσιώτης κρίνει αὐστηρῶς τὴν μέθοδον καὶ τὰ συμπεράσματα, εἰς ἃ κατέληξεν ὁ Κομνηνός. Ὁ δὲ G. Bell θεωρεῖ ταύτην ὡς μίαν μετὰ προσοχῆς γραφεῖσαν μελέτην ἐπὶ τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν⁵⁶. Πάντως, ὑφ' ὧν ἀνομολογεῖται ἡ ἐπίδρασις, ἦν ἔσχεν, ἐκτὸς ἄλλων, ἡ ἐργασία αὕτη ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος (1922) ληφθείσης ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἀποφάσεως ὑπὲρ τῆς ἀναγνωρίσεως τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν. Ὁ Χρυσόστομος Παπαδόπουλος ἐν τῷ τέλει τῆς περὶ τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν μελέτης του, λέγει τὰ ἑξῆς:

«Ὅθεν, ἐξαιρέσει ὀλίγων τινῶν ὀρθοδόξων Θεολόγων, οἱ μετὰ τὴν καταδικαστικὴν παπικὴν βούλλαν ἐπιστημονικῶς ἐξετάσαντες τὸ ζήτημα ἐδέχθησαν τὸ δυνατὸν τῆς κατ' οἰκονομίαν καὶ ὑπὸ τινος ὅρου ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, ὁ δὲ τελευταῖος αὐτὸ ἐξετάσας κατέληξεν εἰς τὸ συμπέρασμα τῆς ἀνεπιφυλάκτου καὶ ἀνευ ὄρων ἀναγνωρίσεως. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἤσκησε μεγάλην ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ληφθεῖσαν τῷ 1922 ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ΚΠόλεως, ἐπὶ Πατριάρχου Μελετίου Δ', ἀπόφασιν ἀναγνωρίσεως τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν...»

Ἡ γνώμη αὕτη ἐστηρίχθη ἐπὶ τῆς εὐνοϊκῆς γνωμοτοδοτήσεως τῆς πρὸς μελέτην τοῦ ζητήματος τούτου ὀρισθείσης ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ Νικαίας Βασιλείου Γεωργιάδου (μετέπειτα Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου) συνοδικῆς ἐπιτροπῆς. Δύο μόνον μέλη ταύτης, οἱ καθηγηταὶ τῆς Χάλκης Ἰωάννης Εὐστρατιάδης καὶ Βασίλειος Στεφανίδης ἔθεσαν ὡς ὅρον ὅπως ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἐπισήμως δηλώσῃ, ὅτι δέχεται τὴν ἱερωσύνην ὡς μυστήριον⁵⁷.

Ὁ ΚΠόλεως Μελέτιος Δ' διὰ Γράμματος ἀπὸ 22ας Ἰουλίου 1922 πρὸς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Καντερβουρίας Ράνδαλλ ἀνεκοίνου τὴν ἀπόφασιν ἀναγνωρίσεως τῶν Χειροτονιῶν τούτων ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

⁵⁶. Χρυσ. Παπαδόπουλος, "Ἐνθ' ἄν.", σ. 58-72. Κ. Δουβουνιώτου, "Ἐνθ' ἄν.", σ. 24, ὑπόσημ. 4. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου, "Ἐνθ' ἄν.", σ. 122. Δ.Σ. Μπαλάνου, "Ἐνθ' ἄν.", σ. 78. Π. Μπρατσιώτου, "Ἐνθ' ἄν.", σ. 40, ὑπόσημ. 1. Τοῦ Αὐτοῦ, Αἱ Ἀγγλικανικαὶ Χειροτονίαι ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, σ. 15-6. G.K.A. Bell, Christian Unity, The Anglican Position, p. 94.

⁵⁷. Β. Στεφανίδου, "Ἐνθ' ἄν.", σ. 711, ὑπόσημ. 2.

«Ἡ οὖν ἱερά Σύνοδος ἐξ ἀφορμῆς τοιαύτης τοῦ ζητήματος τούτου, ὑπὸ τὴν ἡμετέραν προεδρίαν, ἐπιλαβομένη καὶ ἐκ πασῶν αὐτοῦ τῶν ἀπόψεων ἀνακρίνασα, κατέληξεν εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ἀπέναντι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας αἱ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐπισκοπιανῆς Ὁμολογίας χειροτονίαι ἐπισκόπων, ἱερέων καὶ διακόνων ἔχουσι τὸ αὐτὸ κύρος, ὅπερ ἔχουσι καὶ αἱ τῆς Ρωμαϊκῆς, τῆς Παλαιοκαθολικῆς καὶ τῆς Ἀρμενικῆς Ἐκκλησίας, ἅτε δὴ ὑφισταμένων πάντων τῶν στοιχείων, ἅτινα κρίνονται ἀπαραίτητα ἀπὸ ὀρθοδόξου ἀπόψεως πρὸς ἀναγνώρισιν χαρίσματος ἱερωσύνης ἐξ ἀποστολικῆς διαδοχῆς». Ἡ ἀπόφασίς αὕτη δὲν εἶχε πανορθόδοξον κύρος.

«Καὶ εὐδηλον μὲν ὅτι οὕτω πρόκειται περὶ ἀποφάσεως τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας· ἀνάγκη γὰρ καὶ τὰς λοιπὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας ὁμογνώμονας εὐρεθῆναι τῆς ἐν Κων-πόλει ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας.»

Καὶ δι' Ἐγκυκλίου αὐτοῦ πρὸς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας ὁ Μελέτιος ἐπραττε τὸ αὐτό. Ἡ Ἱ. Σύνοδος προήχθη εἰς τὴν εὐνοϊκὴν ταύτην ἀπόφασιν, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν πέντε σημεῖα.

«Ὅτι ἡ χειροτονία τοῦ Ματθαίου Πάρκερ εἰς Ἀρχιεπίσκοπον Καντουαρίας ὑπὸ τεσσάρων ἐπισκόπων ἐστὶ γεγονός ἱστορικῶς μεμαρτυρημένον.

Ὅτι ἐν τῇ χειροτονίᾳ ταύτῃ τε καὶ ταῖς ἐφεξῆς εὐρηναὶ πλήρη τὰ ὀρθόδοξα καὶ ἀπαραίτητα ὁρατά τε καὶ αἰσθητὰ στοιχεῖα ἐγκύρου ἐπισκοπικῆς χειροτονίας, ἥ τε ἐπίθεσις δηλονότι τῶν χειρῶν καὶ ἡ ἐπίκλησις τοῦ παναγίου Πνεύματος καὶ ἡ πρόθεσις τοῦ μεταδοῦναι τὸ τῆς ἐπισκοπικῆς διακονίας χάρισμα.

Ὅτι οἱ ἐπιστημονικῶς ἐξετάσαντες τὸ ζήτημα ὀρθόδοξοι Θεολόγοι σχεδὸν ὁμοφώνως εἰς τὰ αὐτὰ κατέληξαν συμπεράσματα, ὑπὲρ τοῦ κύρους ἀποφανθέντες τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν.

Ὅτι ἡ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πρᾶξις οὐδεμίαν παρέχει ἔνδειξιν, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔθηκε ποτε ἐπισήμως ἐν ἀμφιβόλῳ τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν, κατὰ τρόπον ἀποτυποῦντα, ὅτι ἐν περιπτώσει ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἡ ἀναχειροτονία τῶν Ἀγγλικανῶν κληρικῶν θεωρεῖται ἐπιβεβλημένη.

Ὅτι τὸ γενικὸν τοῦτο πνεῦμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκπροσωποῦντες οἱ κατὰ καιροὺς ἀγιώτατοι Πατριάρχαι καὶ ἄλλοι Ἱεράρχαι τῆς Ἀνατολῆς, γράφοντες πρὸς ἀρχιερεῖς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, προσηγόρευον αὐτοὺς «σεβασμιωτάτους ἐν Χριστῷ ἀδελφούς», ἀδελφικὸν ἀπονέμοντες ἀσπασμόν»⁵⁸.

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Π. Μπρατσιώτης, αὐστηρῶς κρίνων τὰς πράξεις τοῦ Μελετίου Μεταξάκη εἰς τὸν τομέα τῶν Ἀγγλοορθοδόξων σχέσεων, χαρακτηρίζει τὴν ἀπόφασιν ταύτην ὡς «ἄγαν τολμηρὰν χειρονομίαν» καὶ γενομένην ἀνευ ὄρων καὶ ἀνευ οἰκονομίας»⁵⁹. Ὁ αἰδίδιμος Μητροπολίτης Ἡλιουπόλεως

58. Ἱ. Ν. Καρμίρη, Μνημεῖα, II, 1029-1031. G.K.A. Bell, Documents on Christian Unity, I, 93-7.

59. Ὁρθόδοξοι καὶ Ἀγγλικανοί, σ. 5. Αἱ Ἀγγλικανικαὶ Χειροτονίαι ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, σ. 17. Ἴδε καὶ W.S. Schneirla, Op. cit., p. 20

Γεννάδιος, λέγει, ὅτι ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν θέσιν τοῦ Ἀνδρούτσου, ἀρκεταὶ ἐκ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀπεφάνθησαν ἤδη κατ' ἀρχὴν περὶ τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν»⁶⁰, πρώτη δὲ ἱστορικῶς ἡ Ἐκκλησία ΚΠόλεως. Ὁ γράφων νομίζει ὅτι, εἰ καὶ ἐσπευσμένως τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον προέβη εἰς τὴν πράξιν του ταύτην, ἔμενον ἐν τούτοις ἐντὸς τῶν καθωρισμένων ὁρίων τῆς Ὀρθοδόξου θεολογίας. Ἡ ἀναγνώρισις αὕτη δὲν ἐγένετο κατ' ἀρχὴν καὶ ἀπολύτως, ἀλλὰ προκειμένου περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἀγγλικανῶν μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθὼς τονίζει τὸ πέμπτον σημεῖον τῆς Πατριαρχικῆς Ἐγκυκλίου. Ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν ἐξέλαβον τὴν ἀναγνώρισιν ταύτην ὁ ἀείμνηστος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος⁶¹ καὶ ὁ ἀρχιμ. Ἱερώνυμος Κοτσώνης⁶². Ὁ δεύτερος, ἐπεξηγῶν τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου, σημειοῖ.

«Ἄλλαι λέξεις, ἡ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ΚΠόλεως ἀναγνώρισις τοῦ κύρους τῶν Ἀγγλικανικῶν χειροτονιῶν ἐγένετο διὰ τὴν περίπτωσιν τῆς Ἐνώσεως τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, Ὀρθοδόξου καὶ Ἀγγλικανικῆς, ὅπερ ἐν τῇ γλώσῃ τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, σημαίνει, ὅτι ἐν περιπτώσει ὁμαδικῆς προσελεύσεως τῶν Ἀγγλικανῶν εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν, δὲν θὰ ζητηθῆ ἡ ἀναχειροτονία τῶν ἐκ τούτων κληρικῶν».

Τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν, συνωδᾶ τῇ ἀποφάσει τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀνεγνώρισαν κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον αἱ Ἐκκλησίαι Ἱεροσολύμων καὶ Κύπρου (1923)⁶³.

Ἐπὶ τῆς Πατριαρχείας Μελετίου Δ' συνεκλήθη ἐν τῇ Πόλει ἡμῶν τὸ Πανορθόδοξον Συνέδριον (1923), ὅπερ ἔλαβεν ἀποφάσεις τινὰς ἐνδιαφερούσας τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἐν αὐτῷ ἐγένετο μνεία τῶν σχέσεων Ὀρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν καὶ τῆς ἀναγνώρισεως τοῦ κύρους τῶν Χειροτονιῶν τῶν τελευταίων. Εἰς μίαν δὲ τῶν συνεδριάσεων αὐτοῦ προσελθὼν ὁ Ἀγγλικανὸς Ἐπίσκοπος (τέως Ὁξφόρδης) Ch. Gore μετὰ τοῦ συνοδοῦ Ἱερέως Μπάξτον ἐχαιρετίσθη ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ ἀπήντησεν. Ἀνέφερε τὸ γεγονός τῆς ἐπιδόσεως πρὸς τὸν Πατριάρχην δύο ἐγγράφων, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ πρῶτον ἔφερε τὰς υπογραφὰς ὅχι χιλιάδων Ἀγγλικανῶν Ἱερέων, δηλοῦντων ὅτι δὲν εὐρίσκουσι δυσκολίαν εἰς τὴν ἔνωσιν καὶ τὸ δεύτερον ἦτο εἰσήγησις περὶ τῶν ὄρων τῆς ἐνώσεως. Οὗτος εἶπε τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά:

60. Τὸ κύρος τῶν Ἀγγλικανικῶν Χειροτονιῶν καὶ ἡ περὶ αὐτοῦ διορθοδόξου χαρακτήρος ἀπόφασις τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, Ο 13 (1938) 127. Κατὰ τὸν κ. Καμίρη, αἱ πράξεις αὗται ἀναγνώρισεως ἔχουσιν ἀπλῶς προπαρασκευαστικὸν χαρακτήρα. Ἐνθ' ἄν., II, 1029.

61. Ἐνθ' ἄν., σ. 70.

62. Περὶ τοῦ κύρους τῆς Ἱερωνύμης τῶν Ἀγγλικανῶν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, Ἀθ., 1958, σ. 35-6. Ἀγγλ. ἐν The Greek Orthodox Theological Review 3 (1957) 182-196. 4 (1958) 44-65.

63. Ἱ. Ν. Καμίρη, Ἀθ., II, 1032-3. G.K.A. Bell, Op. cit., I, 97-9.

«Τὸ ἐπ' ἐμοί, δὲν δυσκολεύομαι νὰ γείνω μέλος τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἄλλ' ἔχομεν τὴν ἰδιάζουσαν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας μας, Ἐκκλησίας ἡ ὅποια δὲν ἔμεινε ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τῆς Λουθηρανικῆς καὶ Καλβινικῆς ὁμολογίας»⁶⁴.

Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ δρᾶσις Μελετίου Δ' εἰς τὸν τομέα τῶν μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν σχέσεων κατὰ τὴν ὀλιγόχρονον παραμονὴν αὐτοῦ ἐν τῷ Οἰκουμενικῷ Θρόνῳ (1921-3).

Εἰς τὸν ἑορτασμὸν τῆς 1600ῆς ἐπετηρίδος ἀπὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Α' ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν ἐν Λονδίνῳ τὸ 1925, προσκληθέντες παρέστησαν καὶ ἀντιπρόσωποι τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ὁ Μητροπολίτης Θυατείρων Γερμανός, τῶν Πατριαρχείων Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας ὁ Ἀλεξανδρείας Φώτιος, τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων ὁ Ἱεροσολύμων Δαμιανός, τῶν Ἐκκλησιῶν Ρουμανίας, Ἑλλάδος καὶ δύο Ρῶσοι Μητροπολίται. Οἱ Ὁρθόδοξοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐν τῇ μονῇ τοῦ Westminster τελεσθεῖσαν ἀκολουθίαν, ἥτις ἐχαρακτηρίσθη «ὡς συμβολικὴ μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας πρᾶξις συναδελφώσεως ἐξ ὀνόματος τῆς ἅλης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας», ὁ δὲ Ἀλεξανδρείας Φώτιος ἀπήγγειλεν Ἑλληνιστὶ τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως ἄνευ τῆς προσθήκης καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Κατὰ τὰ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ γενομένης θεολογικᾶς συζητήσεις, ἐθίγη τὸ ζήτημα τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τὸ τῆς ἀμοιβαίας ἀναπληρώσεως τῶν κληρικῶν τῶν δύο Ἐκκλησιῶν εἰς τὰς Κηδείας, τὸ Βάπτισμα καὶ τὸν Γάμον. Τὸ τελευταῖον ἐγένετο ἀποδεκτὸν ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων Ἀντιπροσώπων ὑπὸ ὠρισμένης προϋποθέσεως «μετὰ τὴν πλήρωσιν τῶν σχετικῶν κανονικῶν διατάξεων πρὸς συμπλήρωσιν τῶν μυστηρίων» καὶ «μὲ τὰς ἀπαραιτήτους δογματικὰς ἐπιφυλάξεις». Κατὰ τὸν καθηγητὴν ἀρχιμ. Ἱερόνυμον Κοτσώνην, ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἀλεξανδρείας Φωτίου, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Ἱεραρχῶν, φέροντος μανδύαν καὶ ράβδον καὶ ἀπαγγειλαντος τὸ Σύμβολον τῆς Πίστεως, ἦτο πρᾶξις συνιερουργίας μετὰ τῶν Ἑτεροδόξων καὶ «ἐνέργεια, ὁμοίαν τῆς ὁποίας δὲν ἔχει ἄλλην ἢ ἱστορία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας». Ἡ ὅλη δὲ συμμετοχὴ εἰς τοιοῦτον ἑορτασμὸν ἐθεωρήθη ὡς «ἄλμα, διὰ τὸ ὅποιον δὲν ἦτο προπαρασκευασμένη ἡ Ὁρθόδοξος δημοσία γνώμη»⁶⁵.

Ἡ ἐν τοῖς συνεδρίοις τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἐκδηλουμένη ἀγαστὴ συνεργασία καὶ συνταύτισις γνωμῶν μεταξὺ Ὁρθοδόξων καὶ Ἀγγλικανῶν ἐξεδηλώθη καὶ κατὰ τὸ Α' Παγκόσμιον Συνέδριον Π.Τ., τὸ συγκληθὲν ἐν Λωζάνῃ (1927). Ἐνταῦθα οἱ Ὁρθόδοξοι ἀπέναντι τῶν λίαν φιλελευθέρων γνωμῶν τῶν Προτεσταντῶν ἠναγκάσθησαν ὅπως ἀπόσχωσιν τῆς ἐπιψηφίσεως

64. Πρακτικὰ καὶ Ἀποφάσεις τοῦ ἐν ΚΠῶλει Πανορθοδόξου Συνεδρίου (10 Μαΐου -8 Ἰουνίου 1923), ΚΠ, 1923, σ. 29-30, 84-9.

65. Ἐπικοινωνία, σ. 41-3. Ἱ. Ν. Καρμίρη, ΟΠ, Ι, 357.

τῶν συζητουμένων καὶ καταθέσῃσι ἰδίαν Δήλωσιν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει ἔκτοτε τὸν τρόπον συμμετοχῆς τῶν Ὀρθοδόξων εἰς τὰ Συνέδρια Π.Τ. Ἐν αὐτῇ ἐξετίθεντο μετὰ παρρησίας αἱ βάσεις τοῦ Ὀρθοδόξου Οἰκουμενισμοῦ, αἵτινες ἐμμέσως ἐνδιαφέρουσι καὶ τὸ ὑπὸ μελέτην θέμα.

«Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία φρονεῖ, ὅτι πᾶσα ἔνωσις δεόν νὰ στηρίζεται ἐπὶ τῆς κοινῆς πίστεως καὶ ὁμολογίας τῆς ἀρχαίας ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας τῶν Ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν ὀκτῶ πρώτων αἰῶνων».

«Κατὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὅπου ἐλλείπει ὀλοκληρία τῆς πίστεως ἐκεῖ οὐδεμίαν δύναται νὰ ὑπάρξῃ κοινωνία ἐν τοῖς μυστηρίοις»⁶⁶.

Τέλος, μετὰ δύο ἔτη (1929), ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας Cosmo Gordon Lang, ἀναλαβὼν θαλασσίαν ἐκδρομὴν ἀνὰ τὴν Μεσόγειον ἐπεσκέφθη τὰς Ἀθήνας, ἐνθα τῷ ἐγένετο ἐξαιρετικὴ τιμὴ καὶ ἐψάλη ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ Δοξολογία⁶⁷.

Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν Ἀγγλικανῶν, κατὰ τὴν παροῦσαν περίοδον, εἰργάσθησαν, μ. ἄ., ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Καντερβουρίας Randall Davidson, οἱ Ἐπίσκοποι Ch. Core, Blyth, J. H. Darlington οἱ κληρικοὶ J. A. Douglas, William Ch. Emhardt, Frank Gavin καὶ ὁ λαϊκὸς Athelstan Riley⁶⁸.

(Συνεχίζεται)

66. Ἰ. Ν. Καρμίρη, Μνημεῖα II, 963-6. ΟΠ. I, 758. Ἀμ. Ἀλιβεζάνου, Ἐνθ' ἄν., σ. 98. Παγκόσμιον Συνέδριον Π.Δ., Ἐκθεσις τῆς Ἀντιπροσωπείας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Ο 2 (1927/8) 304 ἐξ., Μιχαὴλ Κωνσταντινίδου (Ἀμερικῆς), Τὸ Παγκόσμιον Συνέδριον τῆς Λωζάνης περὶ Π.Δ., Ε 5 (1927) 257 ἐξ. Faith and Order, Lausanne 1927, ed. by H. N. Bate, Garden City, N.Y.: Doubleday, Doran καὶ Co., Inc., 1928.

67. Ε 7 (1929) 121 ἐξ. Ἰ. Ν. Καρμίρη, Ἐνθ' ἄν., I, 358. Ο 4 (1929) 130.

68. Θυστήριον Γερμανοῦ, Ὁ Ἐπίσκοπος Charles Gore, Ο 7 (1932) 40-3, 170-3. Τοῦ Αὐτοῦ, Ὁ Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας Dr. Randall Davidson, Ο 3 (1928) 139-143. Τοῦ Αὐτοῦ, Athelstan Riley, Ο 20 (1945) 279-280. Ἀμ. Ἀλιβεζάνου, Ὁ Ἐπίσκοπος A.C. Headlam, (ψ) Νεκρολογία, Ε 24 (1947) 87, J. Carpenter, Gore, London: Faith Press, 1960. Ronald Jasper, Headlam, London: Faith Press' 1960. G. K.A. Bell, Randall Davidson, Archbishop of Canterbury, third ed. 2 vols. London: Oxford University Press, 1952.